

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Irena Horjak

Podaljšano življenje s starši v Sloveniji in na Portugalskem

Diplomsko delo

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Irena Horjak

Mentorica: red. prof. dr. Tanja Rener

Podaljšano življenje s starši v Sloveniji in na Portugalskem

Diplomsko delo

Ljubljana, 2015

Zahvala

Najprej bi se rada zahvalila svoji mentorici prof. Tanji Renner, ki me je vodila skozi proces pisanja diplomske naloge s prijaznostjo in potrpežljivostjo. Nato bi se rada zahvalila še svoji družini in prijateljicam, še posebej sestri Tanji, ki mi je bila v oporo in mi pomagala. Zahvalila bi se tudi vsem udeleženkam in udeležencem fokusnih skupin, ki so z menoj prijazno delili svoje misli in izkušnje. Velika zahvala gre tudi moji lektorici Poloni Arh, ki mi je natančno in ažurno pregledala diplomsko delo. Zadnjemu, kateremu bi se rada zahvalila, je mojemu mentorju na Portugalskem Davidu Cairnsu, s pomočjo katerega sem prišla do zakladnice informacij, katere bi mi bile drugače težko dostopne.

Podaljšano življenje s starši v Sloveniji in na Portugalskem

Za temo diplomske naloge sem si izbrala Podaljšano življenje mladih odraslih s starši v Sloveniji in na Portugalskem. Poskušala sem ugotoviti, kateri so dejavniki mladih odraslih za podaljševanje bivanja s starši. Mladi odrasli podaljšujejo svoje bivanje skozi podaljšano izobraževanje in tako kasneje vstopajo na trg dela. Veliko mladih pa tudi po končanem študiju ne dobi zaposlitve in tako nastaja nezaposlenost. Mladi nimajo lastnih dohodkov in se posledično ne morejo odseliti iz doma izvirne družine. Zanimalo me je tudi, kakšen vpliv imajo starši na odhajanje od doma mladih odraslih. S tem sem želela izvedeti, ali je medgeneracijska povezanost prav tako eden od možnih dejavnikov za pozni odhod od doma. Ugotoviti sem poskušala tudi, kako se mladi odrasli soočajo s stanovanjsko problematiko. S pomočjo strokovne literature in analize fokusnih skupin, ki sem jo naredila z mladimi odraslimi v Sloveniji in na Portugalskem, sem poskušala določiti dejavnike, ki vplivajo na podaljšano življenje s starši.

Ključne besede: mladi odrasli, podaljšano izobraževanje, nezaposlenost, medgeneracijska povezanost, stanovanjska problematika.

Extended life with parents in Slovenia and Portugal

For the topic of the thesis I chose an extended life of young adults with their parents in Slovenia and Portugal. I was trying to figure out what are the factors for continued residence of young adults with their parents. Young adults prolong their stay through extended education and that is why they are entering the labor market later. Many young people also do not find job after graduation so many of them are unemployed. Thus, young people do not have their own income they consequently cannot move away from the original family home. I was also wondering what impact parents have on young adults leaving home. With this, I wanted to know whether the intergenerational link is also one of the potential factors for late departure from home. I also tried to determine how young adults face housing. With the help of professional literature and analyzing focus groups, which I did with the young adults in Slovenia and Portugal, I tried to learn the factors that affect the extended life with the parents.

Keywords: young adults, extended education, unemployment, intergenerational links, housing problems.

Kazalo

1	Uvod.....	7
2	Dejavniki vpliva na podaljšano življenje s starši.....	9
2.1	Podaljšano izobraževanje	11
2.1.1	Izobraževanje v Sloveniji	13
2.1.2	Izobraževanje na Portugalskem.....	14
2.2	Nezaposlenost mladih odraslih	15
2.2.1	Nezaposlenost v Sloveniji	18
2.2.2	Nezaposlenost na Portugalskem.....	19
2.2.3	Primerjava nezaposlenosti med Slovenijo in Portugalsko	21
3	Podpora družine	22
3.1.1	Neodvisnost/odvisnost od družne.....	23
3.1.2	Podpora staršev v Sloveniji in na Portugalskem	25
3.1.3	Medgeneracijska povezanost v Sloveniji in na Portugalskem	26
3.2	Stanovanjska problematika.....	28
3.2.1	Stanovanjske razmere na Portugalskem.....	29
3.2.2	Stanovanjske razmere v Sloveniji	29
4	Izvedba fokusnih skupin	31
4.1	Metoda dela	31
4.2	Analiza in potek fokusnih skupin	32
4.3	Fokusna skupina Portugalska	34
4.4	Fokusna skupina Slovenija	39
4.5	Ovrednotenje raziskovalnega vprašanja	45
5	Zaključek in sklep	46
6	Literatura.....	49
	Priloga	54
	Priloga A: Fokusna skupina Slovenija (vprašanja)	54

Priloga B: Fokusna skupina Portugalska (vprašanja).....	55
Priloga C: Transkripcija Portugalske fokusne skupine	56
Priloga D: Transkripcija Slovenske fokusne skupine.....	68

Kazalo tabel

Tabela 2.1: Nezaposlenost mladih v Sloveniji in na Portugalskem od leta 2011 do 2013	21
Tabela 2.2: Nezaposlenost mladih v letu 2014 in 2015 (%)	22
Tabela 4.1: Demografski podatki za PORTUGALSKO FOKUSNO SKUPINO	33
Tabela 4.2: Demografski podatki za SLOVENSKO FOKUSNO SKUPINO	34

Kazalo grafov

Graf 2.1: Odstotek brezposelnih, ki so stari do 25 let, med vsemi brezposelnimi	18
Graf 2.2: Stopnja zaposlenosti mladih (15–24 let) za Portugalsko in Slovenijo v letu 2011 (v %) %)	21
Graf 3.1: Glavni dohodek mladih, starih od 15 do 30 let na Portugalskem in v Sloveniji	25

1 Uvod

Odhod od doma je ena od najpomembnejših tranzicij v življenju posameznika. Mlada oseba postane odrasla. Pridobi si neodvisnost (živi v svojem gospodinjstvu) in tudi »socialno avtonomijo«. To velja predvsem za razvite dele sveta (Billari in drugi 2001, 340). Za izbrano temo sem se odločila, saj menim, da dosti ljudi oziroma v mojem primeru mladih odraslih še ni avtonomnih in ni videti, da bi to kmalu postali. Mladi odrasli se soočajo s problemi na področju zaposlovanja in se posledično zato dlje časa izobražujejo. Tukaj pa velja omeniti še stanovanjsko problematiko, ki je seveda v korelaciji s prej omenjenimi problemi.

Pravijo, da »na mladih svet stoji«. V teoriji in pregovorno verjetno to drži, a če pogledamo realno stanje, prakso in objave statistik, potem verjetno to ne drži. V diplomski nalogi bom raziskala vzroke in posledice te problematike.

Pri prebiranju literature sem zasledila poglobitve razloge oziroma vzroke, kot so podaljšano izobraževanje, nezaposlenost, podpora staršev ter stanovanjska problematika. Ravnala sem se po teh iztočnicah in tako tudi sestavila strukturo diplomske naloge.

Teoretični del je sestavljen iz štirih ključnih dejavnikov, ki vplivajo na podaljšano življenje s starši.

Kot prvi dejavnik bom izpostavila »fenomen podaljšanega izobraževanja«. Opisala bom, kakšno funkcijo ima le-ta. Razložila bom, katere so dobre in slabe lastnosti izobraževanja mladega odraslega, pojasnila pomen »izobraževalnega moratorija«, ki se nanaša na ljudi dandanes in ga primerjala s preteklostjo. Najpoglavitejši del tega poglavja pa bo izpostavitve dveh držav, in sicer Slovenije ter Portugalske, kjer bom opisala, katere so značilnosti teh dveh držav na področju izobraževanja.

Drugi dejavnik, ki ga bom raziskala, je nezaposlenost mladih odraslih. Pri tem bom ugotavljala, kakšni so učinki le-te in zakaj pride do nezaposlenosti. Ker je tukaj več vidikov, jih bom razložila in seveda povezala z dejavnikom, ki gre z roko v roki, in sicer je to podpora staršev na različne načine. Prav tako bom predstavila značilnosti nezaposlenosti v Sloveniji in na Portugalskem ter primerjala statistične podatke za obe državi.

Tretji dejavnik je podpora staršev. V tem poglavju bom razložila, zakaj starši dandanes dajejo toliko podpore svojim otrokom, ki so v zgodnjih ali poznih dvajsetih letih. Osredotočila se bom tudi na pojem odvisnosti/neodvisnosti posameznika. Omenila bom še, kakšno pomoč dajejo države, v mojem primeru Slovenija in Portugalska, mladim odraslim (tukaj bom vključila medgeneracijsko povezanost).

Četrti dejavnik se nanaša na stanovanjsko problematiko, in sicer živeti s starši ali živeti »na svojem«. Ugotoviti bom poskušala, kakšne možnosti imajo mladi odrasli za samostojno življenje v Sloveniji in kakšne na Portugalskem.

V empiričnem delu bom analizirala fokusni skupini, ki sta bili izvedeni na Portugalskem in v Sloveniji. Poskušala bom najti podobnosti in razlike, saj sem si kot raziskovalno metodo izbrala kvalitativno raziskavo.

Zaključek bo sestavljen s pomočjo fokusnih skupin iz Slovenije in Portugalske. Povzela bom svoje ugotovitve na temo podaljšano življenje s starši. Na koncu pa bom dodala predloge za večjo samostojnost mladih.

Raziskovalno vprašanje, ki sem si ga postavila na podlagi strokovne literature in opazovanja, se glasi: Ali mladi odrasli v Sloveniji živijo doma predvsem zaradi ekonomskih razlogov in ali mladi odrasli na Portugalskem živijo doma predvsem zaradi medgeneracijske povezanosti?

2 Dejavniki vpliva na podaljšano življenje s starši

Težko je določiti, kdaj je mlada oseba odrasla, saj je tudi šolanje daljše in se »otročstvo« pomika v kasnejša leta človekovega življenja. Posebej težko je določiti, kdaj je nekdo odrasel, saj se definicija nenehno spreminja. Veliko mladih še živi s starši in živijo v nekakšnem sožitju. Pomemben dejavnik, kot je že veliko raziskovalcev ugotovilo, je trg delovne sile, ki je bolj fleksibilen in prinaša nelagodje pri mladih, saj je zaposlitev zelo nezanesljiva. Tako so na neki način mladi v »limbu med osebno odvisnostjo in ekonomsko neodvisnostjo«. S tem pa se je življenjski standard mladih zelo poslabšal (Cordón 1997, 577).

K. Keniston (1968, Ule in Rener 1996, 18) je opredelil različne faze mladosti in ena od njih je postadolescenca, ki natopi po adolescenci. Oseba v tem primeru še ni tradicionalno odrasla. Odraslost, po njegovem mnenju, nastopi v zgodnjih dvajsetih letih in predstavlja obdobje, ko ima človek »intenzivne osebne in identitetne krize«. Mladi se težko vključujejo v družbo in zato potrebujejo vedno več časa za iskanje samega sebe. Keniston meni, da postadolescenca ni »podaljšana adolescenca ali zgodnja odraslost, temveč zgodovinsko vmesno obdobje med adolescenco in odraslostjo« (Ule in Rener 1996, 20). Torej mladi podaljšujejo šolanje in se ne vključujejo tako hitro na trg delovne sile.

Obstajajo tri dimenzije, ki so se v določenem obdobju spremenile za mladega človeka, in sicer: prva dimenzija je sprememba razmerij med izobrazbo, prakso in trgom delovne sile, druga dimenzija je sprememba med generacijami (odvisnost med staršem in otrokom). Tretja, ki sicer ni tako aktualna za podaljšano življenje s starši, pa vendar spada med spremembe, je spreminjanje časa in prostora (prihodnost mladega človeka in virtualnega sveta) (Du Bois-Reymond 2006, 4). Kot dejavnike za podaljšano življenje s starši lahko torej izpostavimo izobraževanje in trg delovne sile ter na drugi strani podporo družine. Ob tem pa ne smemo pozabiti, da se vsi dejavniki močno prepletajo, kot bomo videli v nadaljevanju.

Na drugi strani sta Schnaiberg in Goldenberg (1989, 251–252) poimenovala to stanje: RYA sindrom (»problem prelagajoče generacije«), katera vključuje sledeče:

- ✓ ekonomska osamosvojitvev ni pričakovana in ne uspe jim dobiti ustrezne službe, ki bi jim pripomogla, da bi bili uspešni in avtonomni;
- ✓ starši menijo, da se bodo mladi odselili od doma, ko bodo v obdobju »mlade odraslosti« (v času študija, in ob koncu študija);

- ✓ mladi odrasli se poskušajo večkrat odseliti od doma, vendar se vrnejo domov (nezadostno finančno stanje);
- ✓ nastaja zaostrovanje odnosov med starši in otrokom, saj ob vračanju nazaj domov pride do težav pri delitvi dela v gospodinjstvu in delitvi stroškov.

Odhod od doma predstavlja eno izmed poglavitnih tranzicij za mladega odraslega. To je namreč eden glavnih dogodkov, ki mlado osebo definira kot odraslo. Seveda pa je povezan s finančno neodvisnostjo, dokončanjem izobraževanja in s pridobitvijo zaposlitve za polni delovni čas (Fustenberg 2004 v Billari in Liefbroer 2007, 181). Večina raziskav se je osredotočala na eno ali več splošnih skupin dejavnikov, ki se ukvarjajo s tem, kdaj mladi odrasli zapustijo dom izvirne družine (Marini 1895 v Billari in Liefbroer 2007, 181). Prva skupina dejavnikov se ukvarja z vključenostjo mladih odraslih v »vzporedne dogodke« kot na primer dobiti službo, izobraževanje in poroka. Ti dejavniki bi lahko pripomogli, da bi mlada oseba zapustila dom svojih staršev. Drugi razred dejavnikov pa se navezuje na možnosti in omejitve, ki lajšajo ali ovirajo odločitev za odhod od doma (stanje na stanovanjskem trgu, ekonomsko stanje in okoliščine znotraj doma staršev). Zadnji razred dejavnikov se ukvarja z nagnjenostjo mladih odraslih k temu, da zapustijo dom. Ta razred se prav tako osredotoča na vpliv različnih kulturnih dejavnikov, kot so norme in vrednote (Billari in Liefbroer 2007, 181).

Ti dejavniki se razlikujejo glede na geografsko poreklo. V Evropi veljajo na primer velike razlike med vzhodom, zahodom, severom in jugom. Sama sem za primerjavo izbrala specifični državi, Slovenijo in Portugalsko, ki že s svojo lego, vsaka na svojem koncu Evrope, nakazujejo na morebitne razlike v kulturnih značilnostih.

Billari je upošteval raziskave in ugotovil, da mladi odrasli, ki so rojeni v 60. letih na jugu Evrope (sem spadajo tudi Portugalci), odhajajo kasneje od doma, kot v ostalih delih. Potrebno je dodati, da prav tako države iz osrednje in vzhodne Evrope niso veliko drugačne in se približujejo temu trendu. V teh državah se včasih lahko zgodi tudi, da mladi nikoli ne odidejo od doma, torej prebivajo s starši kar svoje celotno življenje. V raziskavah je Slovenija kljub svoji osrednjezhodni legi označena kot posebnost, saj naj bi mladi slovenski moški, za razliko od žensk, množično odhajali od doma. Ta značilnost Slovenijo približa severnim (nordijskim) državam (Billari in drugi 2001, 345–346). Kot bomo videli v nadaljevanju, se ta lastnost ni spremenila, kritične so še vedno države južne in vzhodne Evrope, kjer še dandanes mladi množično ostajajo doma. Stanje se torej poslabšuje, brez jasnih premikov v dobro

mladih pa se obeta prihodnost, kjer bo večina mladih ljudi živela doma ali izven rodne države, saj si bodo zaposlitev iskali v tujini, kjer je priložnosti za delo več.

Ena izmed raziskav, ki so jih opravili, se je osredotočala na mlade, rojene v 60. letih prejšnjega stoletja. V njej sta bili omenjeni tudi Slovenija in Portugalska. Navedeno je bilo, da mladi v Sloveniji odhajajo od doma, ko so stari približno 20 let (moški 20,9 in ženske 20,5), na Portugalskem pa je bila ta starost malo višja, in sicer je za moške značilno, da zapustijo dom, ko so stari okoli 24 let, ženske pa odidejo okoli 22. leta (Billari in drugi 2001, 345). Po podatkih iz leta 2011 so izpostavili južne ter vzhodne države. Zanimivo je, da sta si Slovenija ter Portugalska zelo blizu po starosti mladih, ki odidejo od doma, zanje je značilno, da se to ne zgodi vsaj do 28. leta. To je spodnja meja in velja večinoma za ženske, za moške pa je značilno, da je ta meja višja, in sicer je v Sloveniji 30 let in na Portugalskem malo pod 30 let. Slovenija ima ta razpon med leti še večji kot Portugalska (Iacovou in Skew 2010 v Iacovou 2011, 2). V Sloveniji je zelo veliko število ljudi, ki še vedno živi doma (več kot polovica), torej je povprečje višje od povprečja evropskih držav, pa vendar je številka nižja, kot je bila leta 1999 (Kuhar 2012, 266).

2.1 Podaljšano izobraževanje

Izobraževanje je postalo zelo pomembno za ljudi, predvsem za mlade, saj si s tem pridobijo orodja, ki jim pripomorejo pri ustvarjanju samostojnega življenja (služba) in zadovoljijo željo po profesionalnosti v zeleni stroki. Pomen izobraževalnega sistema se je spremenil. Mladi in odrasli se dalj časa izobražujejo in tako nastaja podaljšano izobraževanje. Šolanje je za različne generacije postalo zelo priljubljeno. Preizkušajo se novi sistemi učenja (Bois-Reymond 2006, 23).

Izobraževanje, še posebej zavzetost institucij za učenje, je pod vplivom treh kompleksnih procesov: modernizacije, globalizacije in individualizacije. Čeprav so ti procesi medsebojno povezani, projicirajo različna sporočila o izobraževanju ter kažejo različne smernice za mlade ljudi. Modernizacija je proces, sestavljen iz več ravni, ki vključuje različne institucionalne spremembe v produktivnem, političnem in izobraževalnem življenju. Produktivno življenje povezujemo s postindustrijsko družbo, ki jo označuje informacija, digitalizacija ter konceptualizacija produktivnega, administrativnega in družbenega procesa. V političnem življenju mlade osebe so nastale nove oblike demokratičnega razvoja, katerega glavni fokus so pravice posameznika. Izobraževalno življenje in stopnja znanja družbe se višata, vendar vodita k dvema procesoma, ki sta protislovna. Prvi proces je demokratizacija, ki naj bi dala

vsem ljudem enake pravice do izobraževanja, drugi proces pa je kvalifikacija, kjer morajo mlade razdeliti po potrebi trga dela. Praktična rešitev za ta nasprotna procesa je narediti svet učenja in mnogih možnosti, kjer se lahko mladi odločijo sami. Več kot je različnih možnosti v izobraževalnem sistemu, večja je možnost, da se mladi odrasli prilagodijo različnim zahtevam zaposlitve. Po drugi strani pa je mlada oseba sama odgovorna za svoj uspeh ali neuspeh, saj se mora zaradi destandardizacije sama znajti v svetu izobraževanja. Naslednji proces je globalizacija. Ta podpira razvoj izobraževanja in enakosti med posamezniki, vendar pa ustvarja tudi tekmovanje in različnost, tako globalno kot lokalno. Zadnji proces pa je individualizacija, ki je sicer star proces, vendar se je pomen le-te skozi leta spreminjal. Prej je opisovala posameznika, ki je razvijal politično in profesionalno osebnost, da se je prilagodil družbi. Kasneje pa je individualizem pomenil, da posameznik obstaja kot samostojna oseba in je vključena v neko družbo. Danes individualizacijo gledamo kot neskončen proces osebnega razvijanja. Vedno bolj so pomembne kvalitete samega človeka. Seveda pa je v interesu posameznika, da dobi dobro izobrazbo in kasneje zaposlitev (Bois-Reymond 2006, 24–25).

V podaljšano izobraževanje uvrščamo »izobraževalni moratorij«, ki se je začel razvijati po 2. svetovni vojni in temelji predvsem na tem, da je oseba manj časovno omejena, ne mudi se ji odrasti tako hitro, prav tako pa je to tudi čas za »oblikovanje osebnosti, interesov in potreb lastnega življenjskega poteka« (Ule 1995 v Ule 2003, 32). Torej se močno razlikuje od prejšnjega modela, ki se imenuje »prehodni moratorij«, ki je tradicionalen in temelji na tem, da mlada oseba hitro zapusti dom. To obdobje je torej zelo kratko (Ule 2003, 31). Izobraževalni moratorij je tako daljše časovno obdobje mladega človeka. Ob tem je potrebno poudariti, da izobraževalni moratorij ne pomeni samo izobraževanja v določeni instituciji, ampak temelji tudi na tem, da si mlada oseba pridobi samostojnost, čeprav se po drugi strani izogiba odraslemu svetu, ki jo čaka kasneje v življenju (Ule 2008, 129). »Izobraževalni moratorij je ciljno-namensko usmerjen,« kar pomeni, da mladi pridobivajo določeno znanje, ki jim ga ponuja izobraževalni sistem, vendar so osredotočeni tudi na druge stvari, kot so na primer »mladinske kulture« (Ule 2008, 129). Potrebno je še dodati, da je za izobraževalni moratorij značilno tudi to, da mlada oseba ostaja dalj časa »mlada«, kar pomeni, da je kasneje odrasla. Meja odraslosti se je tako močno pomaknila tudi v pozna dvajseta in zgodnja trideseta leta (Ule 2003, 32).

Izobraževanje se povezuje z odhajanjem od doma v veliko pogledih, »je faktor, ki variira med različnimi konteksti« (Holdsworth in Morgan 2005, 14). Če primerjamo različne države in različne pristope, ugotovimo, da je odvisno, kako je izobraževalni sistem organiziran. Na

področju višje izobrazbe je Roberts (2004) opisal »kontinentalni pristop«. Za ta pristop je značilno, da se ljudje dalj časa izobražujejo. To seveda ne velja za sever Amerike in Evrope. Prav tako pa se predvideva, da mladi živijo doma, ko se šolajo. Torej je višja izobrazba povezana s poznim odhajanjem od doma. Za kontinentalni pristop je značilno, da se mladi, četudi gredo študirat v drugo mesto, med vikendi vračajo domov. Vse skupaj tako ne pomeni, da se je oseba odselila od doma, ampak le to, da trenutno živi nekje druge. Ta pojav je razložen kot polovična pot do lastnega doma ali živeti stran (Leonard 1980 v Holdsworth in Morgan 2005, 14). Goldscheider in Da Vanzo (1989, Holdsworth in Morgan 2005, 14) sta ta proces poimenovala »pol-avtonomnost«.

Bourdieu ob tem še meni, da izobraževanje nima le funkcije pridobivanja znanja, temveč si z njim človek pridobi tudi »kulturni kapital« (Bourdieu in Passeron 1977 v Holdsworth in Morgan 2005, 15). Mladi, ki odidejo po srednji šoli na nadaljnje šolanje, imajo različne »aspiracije«, ki temeljijo na kulturnem kapitalu. Velikokrat poudarjajo, da so avtonomne osebe, saj imajo neko vrsto svobode (Holdsworth in Morgan 2005, 15).

Evropski izobraževalni sistemi se razlikujejo. Slovenija, ki jo uvrščamo v skupino vzhodnih evropskih držav, ter Portugalska, ki jo uvrščamo v južne evropske države, imata tudi svoje značilnosti na področju izobraževanja. Zato bom v poglavjih, ki se nanašajo na ti dve državi, bolj razložila, katere so značilnosti le-teh.

2.1.1 Izobraževanje v Sloveniji

Podatki so pokazali, da v Sloveniji pripisujemo velik pomen izobraževanju, tako vsesplošnemu izobraževanju na vseh ravneh v mladosti, kot tudi nadaljnjemu izobraževanju (»terciarno izobraževanje«) (Oplotnik in drugi 2006, 157–158). Izobraževalni sistem je zelo razširjen, kar pa prinaša veliko vprašajev. Slovenija naj bi bila premajhna glede na obseg ljudi, ki se vključuje v takšno vrsto izobraževanja (»terciarno izobraževanje«). Pri tem pa lahko pride v prihodnosti do nesorazmerja, saj bo preveč ljudi izobraženih in bodo posledično nezaposleni in »nekvalificirani«. Pod vprašanjem je tudi, kako kvalitetno naj bi bilo izobraževanje v Sloveniji, saj naj bi bilo finančno zelo slabo podkrepljeno. Kritično pa je zaradi tega, ker ljudje posledično ne vstopajo tako hitro na delovno mesto (saj se dalj časa izobražujejo). Če na koncu pogledamo na situacijo še iz pozitivnega vidika, so mladi odrasli tako rekoč zelo »razsvetljeni, znanstveno podkovani in emancipirani«, kar naj bi bilo dobro za slovensko ekonomijo (Lavrič in drugi 2011, 101).

Skozi leta so ugotavljali, da je mladih, ki se vpisujejo v izobraževalne sisteme po srednji šoli, vedno več. »Podatki kažejo, da se je število od leta 1981/1982 do leta 2003/2004 povečalo za kar 20 odstotkov« (Oplotnik in drugi 2006, 158). Prav tako pa jim država v času študija nudi veliko ugodnosti, kot so na primer štipendija, bivanje v študentskih domovih, cenejše prehranjevanje (Oplotnik in drugi 2006, 158).

Slovenija si z izobraževalnim sistemom želi povečati število zaposlenih z boljšo izobrazbo. Število študentov naj bi naraslo za kar »25 odstotkov do leta 2007« (Oplotnik in drugi 2006, 160). Če pogledamo število ljudi, ki so diplomirali in se vpisali v nadaljnje šolanje, se je od leta 1998/1999 do 2003/2004 povečalo za 21 odstotkov. V Sloveniji se z veliko hitrostjo povečuje število diplomantov, saj se je od leta 2002/2003 do leta 2003/2004 število ljudi, ki so diplomirali v terciarnem šolanju, povečalo za 7 odstotkov (Oplotnik in drugi 2006, 162). Zanimiv podatek pa je tudi, da je zelo malo ljudi, ki opustijo šolanje, ravno v Sloveniji, saj so leta 2007 ugotovili, da je odstotek glede na preostalo Evropo celo najnižji. Če pogledamo konkretne podatke, je ljudi, ki so opustili šolanje, pri nas le 4,3 odstotka, kar je zelo nizko v primerjavi s povprečjem Evropske unije (15 odstotkov) (Lavrič in drugi 2011, 103).

Ker se ljudje šolajo dlje časa, so s tem meje med mladostjo in odraslostjo vedno bolj zabrisane. Mladi gredo posledično zato kasneje od doma, pozneje se zaposlijo, ustvarjanje lastne družine pa je tako običajno bolj načrtno in povezano s financami.

2.1.2 Izobraževanje na Portugalskem

Podaljšanje izobraževanja preprečuje mladim odraslim, da bi prej našli zaposlitev. Izobraževalna spremenljivka kaže, kako nelinearna je vez med dohodkom in rezidenčno avtonomijo (Nico 2010, 9). V raziskavah (Mauritti 2002 v Das Dores Guerreiro in Abrantes 2004, 192–193) so ugotovili, da na Portugalskem podaljševanje izobraževanja ni kompatibilno z idejo, da bi si poiskali stalno zaposlitev in si ustvarili družino. Na Portugalskem je veliko zaposlitev, ki so za polovični delovni čas, kjer bi mladi lahko delali med šolanjem, vendar se ne odločijo v velikem številu za to, saj so plače zelo nizke. Večina Portugalk in Portugalcev podaljšuje izobraževanje zaradi tega, ker ne želijo tako hitro vstopiti na trg dela in si želijo pustiti boljše možnosti za prihodnost (Das Dores Guerreiro in Abrantes 2004, 192–193).

Če pogledamo portugalski izobraževalni sistem na splošno, lahko rečemo, da se je stopnja izobraženosti povečala, saj je leta 1970 bilo kar 33,6 odstotkov ljudi, ki so imeli nizko

izobrazbo. Prav tako pa je samo 1,5 odstotka ljudi šlo naprej v višje šole. Od takrat so se naredili pozitivni premiki na področju izobraževanja in stanje se je izboljšalo, čeprav še vedno ne popolnoma (Pappamikail 2005, 44). Izobraženost je dandanes veliko večja kot je bila včasih, zato se včasih zgodi, da so otroci oziroma mladi zelo izobraženi, a prihajajo iz neizobraženih družin. Izobraženost mladih se je torej zelo poboljšala (Pappamikail 2005, 45).

K izboljšanju izobrazbe pripomore tudi dejstvo, da se na Portugalskem ne izobražujejo samo ljudje iz bogatih slojev, ampak je izobraževanje na voljo tudi mladim iz »nižjih slojev«. Vendar to še ne pomeni, da je odstotek le-teh v primerjavi s preostalo Evropo velik. Na Portugalskem se še vedno malo mladih odraslih odloči dokončati šolanje. Podatki so pokazali, da na Portugalskem šolanje konča le 38 odstotkov mladih, kar je zelo malo v primerjavi z evropskim povprečjem, ki znaša 75 odstotkov. Veliko mladih odraslih na Portugalskem naj ne bi dokončalo šole zaradi neuspeha ali kritike, ki jo doživijo med izobraževanjem, prav tako nimajo volje do dela, zaslužiti denar in si tako pridobiti avtonomijo. Vendar so ugotovili, da mladi odrasli na Portugalskem zapuščajo izobraževalni sistem zato, ker določeni pripadajo depriviligirani nizko kvalificirani socio-ekonomski skupini, v kateri so tudi njihovi starši (delavci v tovarni, nizko kvalificirani delavci). Torej zapuščajo šolanje zaradi finančnih razlogov. Tisti, ki zapustijo izobraževanje, pa se včasih odločijo, da ponovno vstopijo v izobraževalni sistem, saj se trg dela nenehno spreminja. Izobraževalne sposobnosti so močno v prednosti pred tradicionalno prakso »know-how«. Ponoven vstop v izobraževanje je postal pogosta praksa mladih Portugalk in Portugalcev, saj se poleg dela še izobražujejo v večernih šolah (Das Dores Guerreiro in Abrantes 2004, 191–193).

Zaradi nastajajočih priložnosti, ki so omogočene z višjo izobrazbo, so mladi odrasli na Portugalskem pod vedno večjim pritiskom. Velik pritisk pa nanje dajejo tudi sorodniki in prijatelji. To izhaja iz razmišljanja, da je brez izobrazbe težko dobiti zaposlitev. Ta situacija je okrepljena s krčenjem trga dela za mlade. Poleg tega pa niso vsi sprejeti na univerze. Če jih ne sprejmejo na želeno fakulteto, mladi odrasli na Portugalskem čutijo velik neuspeh (Das Dores Guerreiro in Abrantes 2004, 192).

2.2 Nezaposlenost mladih odraslih

»Zaposljivost je pogoj za zaposlenost« (Ignjatovič in drugi 2007, 13). V tem primeru pomeni, da če je človek zaposljiv, nima problemov z vstopom na delovni trg. »Problem zaposljivosti« pa se navezuje predvsem na večino mladih, ki imajo probleme pri iskanju prve zaposlitve, kar velja tudi za ostale ljudi. V tem primeru mladi odrasli spadajo v »ranljivo skupino«

(Ignjatovič in drugi 2007, 13). Veliko vprašanje, s katerim se srečujejo mladi dandanes, je, ali bodo prišli na trg delovne sile in ali bo delovno mesto zanesljivo. Oboje s seboj seveda prinaša ekonomsko blaginjo (Ule 2008, 2014).

Kot smo že ugotovili, se vsi vzroki za odhajanje od doma ali ostajanje doma povezujejo. Lahko rečemo, da je odhajanje od doma močno povezano z ekonomsko neodvisnostjo. Finančna stabilnost je torej indikator, da si mlada oseba lahko privoščiti živeti na svojem. Če je hipotetično mlada oseba zaposlena, ji to prinese splošno neodvisnost od izvirne družine. Če pa je oseba nezaposlena, se spopada z negativnimi posledicami kot so ekonomska in socialna odvisnost mladih ljudi od družine, pri tem pa se posledično zgodi še, da se mlada oseba pozno osamosvoji in si ustvari svojo družino (Ignjatovič in drugi 2007, 39). Trg delovne sile za mlade je v zadnjih nekaj letih propadal, kar je močno vplivalo na odhajanje od doma. Iacovou in Berthoud (2001 v Holdsworth in Morgan 2005, 15) sta ugotavljala, da je nezaposlenost mladih del tranzicije, saj je 28 odstotkov mladih v Evropi nezaposlenih. Torej mladi po izobrazbi ne dobijo zaposlitve takoj, in četudi je nekaterim posameznikom zagotovljena, se utegne zgoditi, da zaposlitev ni stabilna, zato ne prinese nikakršnih sprememb. Mladi odrasli imajo do 25. leta pogosto dvakrat manjšo možnost za zaposlitev (veliko od njih je nezaposlenih) (Arnett 2002b v Arnett 2007, 377). Zaposlitvene možnosti za mlade so se močno spremenile, delovna mesta niso stabilna, saj se velikokrat zgodi, da jih delodajalci ne zaposlijo za nedoločen čas. Danes je običajna praksa zaposlovanja za polovični delovni čas ali le za določen čas (Ule 2008, 2015). V tem primeru je negotovost mladih zelo visoka, saj ne vedo, ali bodo obdržali delovno mesto. To prinese fleksibilno delovno prakso, kjer delodajalci želijo zmanjšati stroške delovne sile. Prav tako velja omeniti, da mladi pogosto poprimejo za manj prijetna dela (»fiddly jobs«). Za to se pogosto odločajo zaradi finančnih problemov (Furlong in Cartmel 2007, 40).

Beck (1999, Lutz in drugi 2006, 154) je fleksibilnost povezal z individualnim razvojem mladega človeka, ki je podlaga za »refleksno in samo-kreativno biografijo, ki stremi k individualni samo-realizaciji in kreativni negotovosti svobode«. Seveda pa morajo biti odločitve, ki vodijo do samo-realizacije in širše individualne svobode, podprte z zadostno mero sredstev, a mladim odraslim primanjkuje teh sredstev. Prav tako pa je fleksibilnost vstopa mlade osebe »iz izobraževalnega sistema na trg dela« prinesla tveganje in negotovost, saj so poti zanje dandanes bolj neobičajne za razliko od preteklosti, kjer je bil prehod iz izobraževalnega sistema na trg dela skoraj popolnoma linearen. Fleksibilnost pa prinaša poleg tveganja večjo možnost odločanja mladih oseb (Lutz in drugi 2006, 154).

Veliko raziskovalcev je omenilo, da je nezaposlenost velik problem, saj bo nedelo glavna karakteristika » v post-fordistični družbi« (Furlong in Cartmel 2007, 37). Znanstveniki na področju sociologije so še posebej pesimistični glede prihodnosti in novih trendov. Ashton in Maguire (1983, Furlong in Catrmel 2007, 37) sta ugotovila, da bo potencialno povišana nezaposlenost mladih pomenila signal, da se mora struktura ekonomije v neki državi nujno spremeniti v izogib veliki škodi na področju ponudbe na trgu delovne sile.

Bell in Blanchflower (2011, 11–14) sta mnenja, da je nezaposlenost povezana z različnimi dejavniki. Eden od teh dejavnikov je pomanjkanje delovnih mest za mlade osebe. Leta 2000 sta Blanchflower in Freeman (2000, 54–55) odkrila osnovni vzorec na trgu dela, ki vključuje mlade zaposlene: neproporcionalno velik odziv mladih zaposlenih na spremembe v vsesplošni nezaposlenosti. Bell in Blanchflower (2011, 11–14) sta ugotavljala, ali je nezaposlenost mladih ciklična ali strukturna. Ugotovila sta, da je ravno cikličnost eden od razlogov za nezaposlenost. Eden od dejavnikov je tudi vpliv države na zaposlenost ali nezaposlenost mladih, saj je aktivna na različnih področjih. Prav tako pa se dogaja, da podjetja ne zaposlujejo mladih, ker nimajo toliko izkušenj in zato pride do tega, da so mladi vse bolj obupani in si posledično ne upajo iskati zaposlitve, torej so manj aktivni. Drugi dejavnik je podaljšano šolanje, ki je bil pojasnjen že v prejšnjem poglavju. Ta močno vpliva na zaposlenost oziroma na nezaposlenost, saj se, kot že omenjeno, z višjo izobrazbo možnost zaposlitve na eni strani povečuje, na drugi pa zaradi pozne vključitve mladih na trg delovne sile zmanjšuje. Stopnjo zaposlenosti na nek način ogroža tudi življenje s starši, saj so mladi finančno preskrbljeni in zato ne vidijo potrebe po vključevanju na trg delovne sile.

Razlika je, če je mlada oseba nezaposlena na območju, kjer je delovni trg bolj razgiban kot pa tam, kjer je nerazgiban (Holdsworth in Morgan 2005, 16). Na jugu Evrope grede mladi včasih od doma ravno zato, ker trg delovne sile v njihovi državi ni dovolj razgiban. Službo tako iščejo v državah, kjer so možnosti zaposlitve večje. V skandinavskih državah zaposlitev ne vpliva toliko na mladega človeka kot na jugu, prav tako pa mladim na severu država pomaga, da se čim prej osamosvojijo. Kot sem že omenila, na jugu država ne pomaga toliko mladim, zato se morajo zanašati nase ali na svojo družino. Tako so bolj odvisni od trga delovne sile, kot v drugih delih Evrope (Aassave, 2002 v Holdsworth in Morgan 2005, 16). Dodati pa je še potrebno, da je nezaposlenost na jugu Evrope relativno precej višja, kot pa na severu ali kje drugje po Evropi (Furlong in Cartmel 2007, 36).

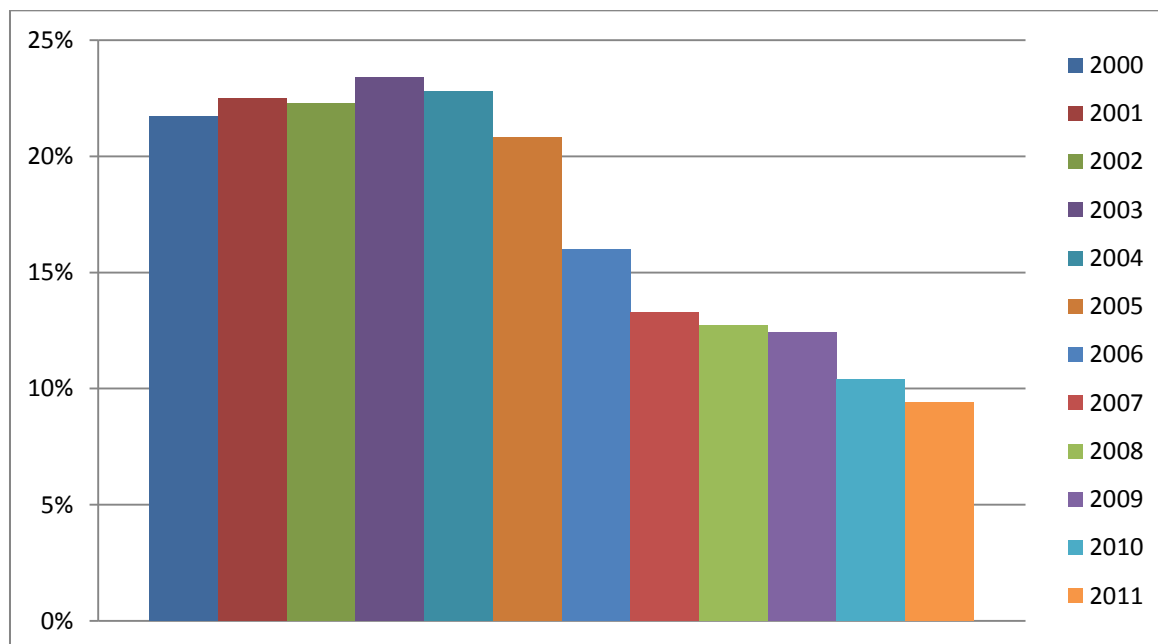
Skozi zadnjih nekaj desetletji se je situacija močno spremenila. Po podatkih preteklih raziskav se je mladim najbolj godilo v 70. letih prejšnjega stoletja, saj so jih množično zaposlovali.

Danes je situacija precej drugačna. Mladi so danes v veliko primerih nezaposleni, zaposleni le za določen čas ali pa usklajujejo več služb naenkrat. Proces vstopa iz šole na delovno mesto je postal vedno bolj »zaščiten in razdrobljen« (Du Bois-Reymond 2006, 4).

2.2.1 Nezaposlenost v Sloveniji

Nezaposlenost je v Sloveniji značilna predvsem za mlade odrasle. Najbolj je pogosta med ljudmi, starimi od 15 do 24 let (Lutz in drugi 2006, 159). Ta starostna meja se je sedaj še povečala, tako so mladi odrasli lahko stari tudi več (kot 15–24 let). Ugotovili so, da je nezaposlenost bolj pogosta v državah, kot je Slovenija, in manjša v državah zahodne Evrope. V Sloveniji nastaja problem, da mladi težko pridejo na delovna mesta, kar je povezano tudi s tem, da so vse bolj izobraženi. Ravno zaradi zadnjega razloga se mladi odrasli v Sloveniji težko vključijo na trg delovne sile (»šibka absorpcija«) (Ignjatovič in drugi 2007, 11). Tudi če mlada oseba dobi zaposlitev, je ta pogosto zelo labilna, saj ni nujno, da bo to delovno mesto obdržala. Prav tako pa so delovna mesta, ki jih zasedajo mladi, vse manj plačana (Kuhar 2013, 795). Leta 2003 so ugotovili, da je v Sloveniji kar 17 odstotkov mladih Slovencev nezaposlenih (European Comisson 2003 v Lutz in drugi 2006, 159). Dolgo časa pa se je dogajalo, da veliko mladih nezaposlenih ljudi ni bilo registriranih (Roberts in drugi 1999 v Lutz in drugi 2006, 159).

Graf 2.1: Odstotek brezposelnih, ki so stari do 25 let, med vsemi brezposelnimi

Vir. Zavod republike Slovenije za zaposlovanje, 2012 (Domadenik in drugi 2013, 30)

V grafu 1 lahko opazimo, da se je odstotek brezposelnosti višal vse do leta 2003, nato pa se je začel nižati in je leta 2011 prišel do 9,3 odstotka. Potrebno pa je še dodati, da to ne pomeni pretiranega izboljšanja v skupini mladih, temveč pomeni, da se je brezposelnost le povišala v drugih starostnih skupinah (Domadenik in drugi 2013, 29). V Sloveniji je bila stopnja brezposelnosti v devetdesetih zelo visoka, nato se je začela nižati. Ko je nastopila ekonomska kriza, se je stopnja brezposelnosti ponovno povečala (Ule 2008, 215). Na upad brezposelnosti je v veliki meri vplivalo podaljšano šolanje, saj se je količina mladih, ki so se odločili za nadaljnje šolanje, drastično povišala (Statistični urad Republike Slovenije, 2012a v Domadenik in drugi 2013, 30). Seveda pa, kot sem že prej omenila, nezaposlenost ni odvisna samo od te posamezne starostne skupine, temveč tudi ostalih, torej zato »upad deleža ni nujno dober indikator dejanskega dogajanja med mladimi na trgu dela« (Domadenik in drugi 2013, 30).

Pomanjkanje finančnih sredstev oziroma nezaposlenost je eden od največjih razlogov, zaradi katerega mladi bivajo doma. Ugotovili so, da tako meni skoraj polovica mladih Slovencev in Slovencev. Ostali razlogi so veliko šibkejši (Kuhar 2012, 370).

2.2.2 Nezaposlenost na Portugalskem

Tako kot v Sloveniji je tudi na Portugalskem nezaposlenost mladih velik problem. Tudi če so mladi odrasli dovolj kvalificirani, se pogosto zgodi, da službe ne obdržijo. Še vedno pa velja dobra izobrazba za veliko prednost, saj obstaja večja možnost za boljši zaslužek (višja plača), iskanje službe pa je v povprečju krajše. Vendar pa se ob tem dostikrat zgodi, da mladi z višjo izobrazbo namesto vstopa na trg delovne sile raje čakajo na točno določeno željeno zaposlitev. Tako v tej 'čakalni dobi' raje prebivajo doma, kjer si vzamejo nekaj časa za razmislek, medtem pa zanje finančno poskrbi družina (Pappámikail 2005, 46). Njihov prihod na trg delovne sile je poznejši, kot je bil nekoč. Druge raziskave so pokazale, da na Portugalskem na trg delovne sile vstopa veliko mladoletnih oseb. Večina mladih opravlja začasna dela, katera jim prinašajo minimalno plačo, medtem pa čakajo na boljšo zaposlitev, ki bi bila v skladu z njihovo izobrazbo. Te službe so več ali manj neformalne (Das Dores Guerreiro in Abrantes 2004, 194–195).

Portugalska v preteklosti ni bila znana po nezaposlenosti, pa vendar se je število nezaposlenih skozi leta drastično povečalo. Tretjino nezaposlenih na Portugalskem sestavljajo ravno mladi (Instituto Nacional de Estatística 2003 v Das Dores Guerreiro in Abrantes 2004, 195). Kot sem že omenila, opravljajo predvsem priložnostna dela, katera uvrščamo v »sivo cono«, in

so nekako med dvema ognjema, med »profesionalno vključenostjo ter tradicionalno nezaposlenostjo«. Avtorici jim pravita »svobodni delavci družbe znanja«, mladi so rahlo potisnjeni na stran in so na neki način vključeni in izključeni iz sveta zaposlitve. V svet odraslih zato ne vstopijo tako hitro (Das Dores Guerreiro in Abrantes 2004, 195–196).

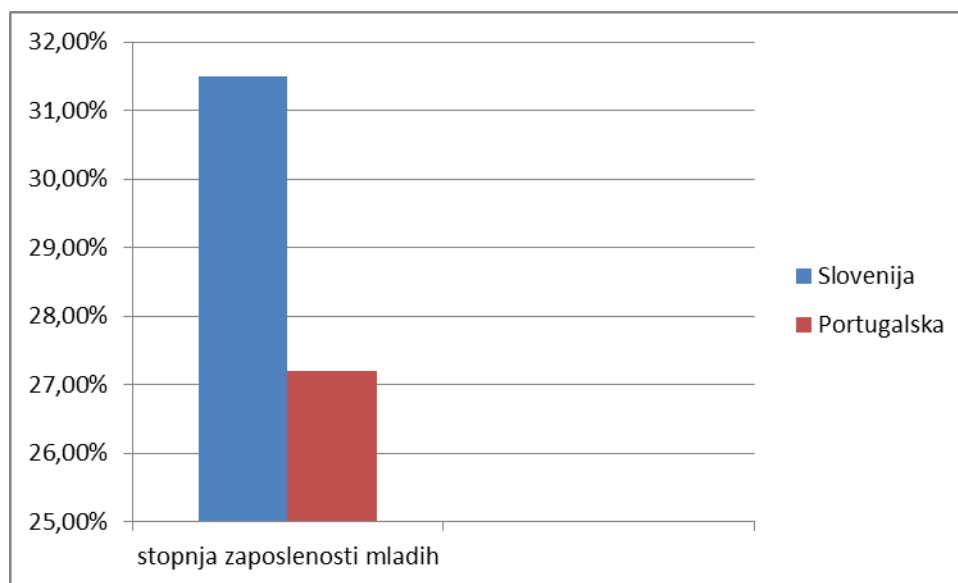
Na Portugalskem je velik problem neenakost na trgu delovne sile. Brezposelnost je velika, ko so jo leta 2004 izmerili, so ugotovili, da je 15,4 odstotkov oseb takšnih, ki službe ne more obdržati. Prav tako je bila zaradi nekvalificiranosti ljudi plača nižja kot drugod (Pappámikail 2007, 8). Neenakost pa lahko pogledamo tudi iz druge plati: tudi če imajo dobro izobrazbo, ni nujno, da bodo dobili pravo službo, saj še vedno veliko mladih odraslih dobi službo preko prijateljskih ali družinskih vezi (Das Dores Guerreiro in Abrantes 2004, 196).

Portugalsko je tako kot mnoge druge evropske države v zadnjih nekaj letih zajela »ekonomska kriza«. Posledično se je povečala stopnja nezaposlenosti, še posebej med mlado populacijo Portugalk in Portugalcev. Raziskava, narejena preko INE leta 2011, je pokazala, da je bilo nezaposlenih v letu 2010 okoli 23 odstotkov v primerjavi s celotno populacijo, kjer je bil odstotek nezaposlenih 11,1 (Cairns 2011, 9). Mnenje Portugalk in Portugalcev je, da je plača pri njih zelo nizka in se posledično močno bojijo nezaposlenosti (Cairns 2010, 40). Naredili so tudi raziskavo, kjer so ugotavljali, kdo naj bi bil najbolj odgovoren za krizo in kdo jo mora rešiti. V velikem številu so odgovarjali, da je za oboje na Portugalskem najbolj odgovorna ravno država (Cairns 2011, 18–19).

Za Slovenijo in za Portugalsko velja, da je eden največjih razlogov za bivanje s starši ravno slabo oziroma nezadostno finančno stanje mladih odraslih. Da bi Portugalci lahko odšli od doma, bi potrebovali zaposlitev, ki bi jim zagotavljala stalni dohodek. Mladim Portugalkam in Portugalcem se torej pomanjkanje tega zdi največji in najpomembnejši razlog njihovega ostajanja doma (Cairns 2011, 14).

2.2.3 Primerjava nezaposlenosti med Slovenijo in Portugalsko

Graf 2.2: Stopnja zaposlenosti mladih (15–24 let) za Portugalsko in Slovenijo v letu 2011 (v %)

Vir: Eurostat 2012 v (Domadenik in drugi 2013, 35)

Iz grafa za vse države EU sem izpostavila Slovenijo in Portugalsko ter ju primerjala (glej graf 2). Opazila sem, da je bila stopnja zaposlenosti mladih v letu 2011 sicer višja v Sloveniji kot na Portugalskem, pa vendar razlika ni tako visoka, saj znaša 4,3 odstotka (Portugalsko je v tem času zajela ekonomska kriza in je na mladih na Portugalskem pustila večje posledice). Obe državi imata stopnjo zaposlenosti mladih rahlo pod povprečjem (Slovenija 32,8 odstotkov in Portugalska 27,5 odstotkov), sta pa zelo blizu povprečja, ki je bilo leta 2011 33,6 odstotkov.

Tabela 2.1: Nezaposlenost mladih v Sloveniji in na Portugalskem od leta 2011 do 2013

Država/leto	2011	2012	2013
Portugalska	30,1	37,7	37,7
Slovenija	15,7	20,6	21,6
EU 28	21,4	23	23,4

Vir: Eurostat (2015)

Tabela je bila narejena za vse evropske države. Iz nje bi izpostavila Slovenijo in Portugalsko. Iz tabele 1 lahko razberemo, da se je v obeh državah, torej Sloveniji in Portugalski, od leta 2011 do leta 2013 stopnja nezaposlenosti višala. V Sloveniji je dosegla 21,6 odstotkov (leta 2011, 15,7 %) na Portugalskem pa se je višala do leta 2012 in dosegla 37,7 odstotkov (leta 2011, 30,1 %). Presenetljivo se stopnja brezposelnosti ni spremenila do leta 2013. Glede na evropsko povprečje pa se Slovenija giblje okoli njega, medtem ko je na Portugalskem stopnja nezaposlenosti nadpovprečna.

Tabela 2.2: Nezaposlenost mladih v letu 2014 in 2015 (%)

Država/leto	2014	2015
Portugalska	34,5	33,3
Slovenija	24,1	17
EU	21,4	20,6

Vir: Statista (2015) in European Commission (2015)

V tabeli 2 lahko ugotovimo, da se je stopnja nezaposlenosti od leta 2014 do leta 2015 v Sloveniji in na Portugalskem znižala. Na Portugalskem se je stopnja nezaposlenosti znižala za 1,2 odstotka in v Sloveniji kar za 7 odstotkov. Prav tako pa se je znižala stopnja nezaposlenosti tudi v povprečju v vseh evropskih državah.

3 Podpora družine

Mladi odrasli so postali močno odvisni od svojih staršev, veliko jih ostaja doma, saj nimajo prihodkov ali pa prihodki niso zadostni za samostojno življenje. Mladi se kljub finančni podpori staršev še vedno počutijo čustveno in mentalno neodvisni. Družina jih podpira pri iskanju »identitete in avtonomije«, med tem časom pa si mladi odrasli iščejo svoj »socioekonomski položaj« v družbi. Podpora staršev, ki jo mladi odrasli dobivajo, je povezana s finančnimi, izobraževalnimi, kulturnimi in socialnimi vidiki (Možný 2003, Kovacheva Siyka v Lutz in drugi 2006, 146).

Količina podpore, ki jo mladi odrasli dobijo od svoje izvirne družine, je v korelaciji s količino podpore države, v kateri oseba živi. Torej če mlada oseba prihaja iz države, ki ji nudi večjo pomoč, je v tem primeru lahko podpora družine manjša. Slovenija spada v bivše socialistične države. Te države se na področju podpore mladim odraslim zelo razlikujejo,

določene ponujajo večjo in druge manjšo podporo. Prav tako pa za Slovenijo velja, da se približuje skandinavskim standardom in je finančna podpora mladim relativno visoka. Za razliko od Slovenije pa Portugalsko uvrščajo v južne Evropske države, kjer imajo ravno obratno situacijo, saj naj bi vsa podpora ležala na izvorni družini (Bois-Reymond 2005, 52–53). Torej če gledamo iz te perspektive, je večja možnost, da bodo mladi na Portugalskem ostali doma, kot pa v Sloveniji.

FATE (Lutz in drugi 2006, 169) študija je razdelila družinsko podporo mladim odraslim na tri dele:

- zaščitniško (pred-moderna oblika podpore, ki temelji na tem, da starši vodijo svoje otroke s pomočjo svojih vrednot in izkušenj, da mladi ne bi občutili negativnih posledic),
- neodvisno (moderna oblika podpore, ki temelji na tem, da se mladi sami učijo na svojih napakah),
- pogajalsko (postmoderna oblika podpore, ki temelji na tem, da so odnosi med člani družine bolj enakopravni, večja pozornost je na oblikovanju socialnega in osebnostnega kapitala mlade osebe).

3.1.1 Neodvisnost/odvisnost od družine

Locke in Mill sta menila, da oseba postane neodvisna, ko začne sprejemati racionalne odločitve. Na podlagi tega lahko določimo ali je oseba otrok ali odrasla oseba (Holdsworth in Morgan 2005, 88). Fernández Córdón pa je dejal, da je oseba samostojna oziroma neodvisna, ko doseže ekonomsko in socialno neodvisnost. Dejstvo je, da je v preteklosti mlada oseba prišla do neodvisnosti popolnoma drugače. Pri moških se je ekonomska in socialna neodvisnost oblikovala zaradi vojske, pri ženskah pa običajno s poroko (Córdón 1997, 576–577).

Fraser in Gordon (1994 v Holdsworth in Morgan 2005, 91) sta mnenja, da je neodvisnost razdeljena na štiri dimenzije, in sicer na »ekonomsko neodvisnost, moralno/psihološko neodvisnost, družbeno-pravno neodvisnost ter politično neodvisnost«. Dejala sta še, da meje teh različnih dimenzij niso jasno definirane in da niso nujno med seboj povezane. Včasih pa so povezave dimenzij soodvisne. Na primer lahko se povezujeta ekonomska in moralna dimenzija neodvisnosti (Holdsworth in Morgan 2005, 91). Mladi pa dandanes težko dosegajo te dimenzije neodvisnosti, zato jih starši podpirajo na različne načine. Z njimi sočustvujejo,

jih finančno podpirajo, jim dajejo streho nad glavo in zanje opravljajo gospodinjska dela kot so kuhanje, pranje perila in tako dalje (Lutz in drugi 2006, 167).

Jones in Wallace sta dejali, da zaslužek osebe ne definira ekonomske neodvisnosti, definira ga odgovorno ravnanje z zasluženim prihodkom. S tem sta mislili na plačevanje računov in da se mladi odrasli ne zadolžujejo. Torej pomembno je, kako mladi ljudje ravnajo z denarjem in ne nujno, koliko denarja imajo. Šele temu lahko rečemo odgovornost, s katero pride tudi neodvisnost (Holdsworth in Morgan 2005, 91).

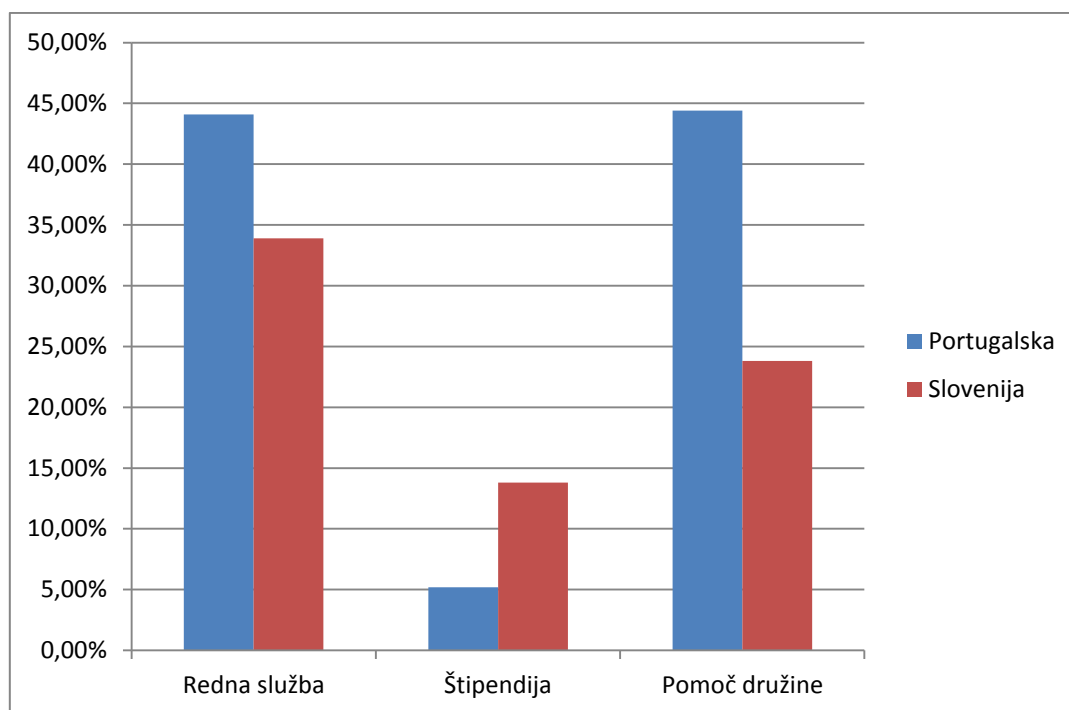
Jones in Wallace (1992 v Holdsworth in Morgan 2005, 90–91) sta odvisnost opisali: »Uvedba statusa odvisnosti odvzame mlademu človeku obveznosti odrasle osebe, saj bi lahko drugače živeli neodvisno življenje, ampak so še vedno, zakonito gledano, pod kontrolo svojih staršev.« Čeprav nimajo določenih obveznosti, še vedno lahko obdržijo veliko stopnjo avtonomije (Lutz in drugi 2006, 166).

»Če vzamemo v obzir širšo zgodovinsko perspektivo, se je funkcionalna povezava med zapuščanjem doma, neodvisnostjo in odraslostjo, pojavila kot glavna karakteristika moderne družbe. Ta je v kontrastu s tradicionalno družbo, saj je v moderni družbi poudarek na soodvisnosti, v tradicionalni družbi pa je bil poudarek na direktnem dosežku neodvisnosti« (Jones in Wallace v Holdsworth in Morgan 2005, 93).

Odhod od doma je neke vrste dober kazalnik neodvisnosti (Jones 1995, 2). Prav tako pa moramo še enkrat omeniti finančna sredstva, ki so velik faktor pri osamosvojitvi mladega človeka, saj če ne zmore pokriti vseh stroškov, ne more živeti na svojem. V tem primeru se vrnejo domov, oziroma dom sploh ne zapustijo. Ko mlada oseba odide od doma, lahko pogosto dobiva podporo tudi od svojih staršev v obliki daril ali posojil (Holdsworth 2004 v Holdsworth in Morgan 2005, 94).

3.1.2 Podpora staršev v Sloveniji in na Portugalskem

Graf 3.1: Glavni dohodek mladih, starih od 15 do 30 let na Portugalskem in v Sloveniji

(Eurobarometer 2003 v Nico 2009, 11)

Narejena je bila raziskava, kjer so ugotavljali, kateri vir dohodka je najpogostejši za mlade odrasle. Iz te raziskave sem izpostavila Portugalsko ter Slovenijo. Ugotovila sem, da v Sloveniji mladi odrasli dobijo največ finančne stabilnosti preko redne zaposlitve, na drugem mestu pa jim nudi finančno podporo družina. Na zadnjem mestu so financiranja s pomočjo raznih štipendij, čeprav je razvidno, da je ta finančna pomoč pogostejša v Sloveniji kot pa na Portugalskem. Za razliko od Slovenije je na Portugalskem finančna podpora staršev najpomembnejša, takoj za njo pa ji v grafu 3 sledi redna zaposlitev. Moram pa še dodati, da je pomoč države na Portugalskem izredno šibka, saj znaša le 5 odstotkov. Iz tega lahko vidimo, zakaj je družina dandanes tako pomembna, saj v državi, kot sta Slovenija ter Portugalska, prispeva veliko finančnih virov, ki jih mlada oseba potrebuje.

Prav tako so primerjali države na podlagi odvisnosti mladih od svoje države in naredili zemljevid Evrope, kjer so to nazorno pokazali. Portugalska mladina je bila označena z močno odvisnostjo od svoje družine in s šibko odvisnostjo od države. Slovenija pa je bila označena kot za polodvisno mladih od družine in od države (Nico 2009, 12). Veliko mladih

Portugalk in Portugalcev si želi večjo socialno podporo države, saj v tem primeru ne bi bilo vse na plečih staršev (European research area 2011, 6).

Po Gallie in Paugam (2000) je v Evropi bila narejena primerjava državnih pomoči mladim, kjer pa je bila še posebej izpostavljena Portugalska. Zapisano je namreč bilo, da spada med države, kjer mladi niso dovolj zaščiteni. Možnost praks in drugačnih usposabljanj je zelo šibka, podpora je popolnoma odvisna od staršev. Trg delovne sile pa je zaprt, zaposlitev je močno tvegana in velikokrat se zgodi, da so te službe neformalne (Walther 2006 v Nico 2009, 13). Družina mlade Portugalke in Portugalce torej najbolj podpira, in sicer vseh področjih (finančno, čustveno, pri študiju, karieri, ostalo), kot so sami to povedali (Nico 2009, 13).

3.1.3 Medgeneracijska povezanost v Sloveniji in na Portugalskem

Generacije se dandanes močno povezujejo, tu se pojavi izraz medgeneracijska povezanost. »Medgeneracijska družinska solidarnost je odprta, tekoča, večdimenzionalna taksonomija, ki je bila testirana v različnih družbah in opisuje povezanost med generacijami, predvsem med starši in otroci v času njihovega življenjskega procesa« (Hogerbrugge in Komter 2012 v Coimbra in Goulart Mendonça 2013, 162).

Lowenstein je razdelil medgeneracijsko povezovanje na dve dimenziji, in sicer na: »strukturno-vedenjsko« in »afektivno-kognitivno« dimenzijo (Lowenstein 2007 v Coimbra in Goulart Mendonça 2013, 162).

»Strukturno-vedenjska dimenzija« vključuje (Lowenstein 2007; Silverstein in Bengtson 1994; Szydlik 2008 v Coimbra in Goulart Mendonça 2013, 162):

- ✓ »strukturno solidarnost« (geografska povezanost),
- ✓ »asociativno solidarnost« (dejavnosti, ki jih družine počnejo skupaj),
- ✓ »funkcionalno solidarnost« (gre za čustveno, finančno pomoč in ostale pomoči v krogu družine).

»Afektivno-kognitivna« pa vključuje (Lowenstein 2007; Silverstein in Bengtson 1994; Szydlik 2008 v Coimbra in Goulart Mendonça 2013, 162):

- ✓ »privolitveno solidarnost« (skupne vrednote, prepričanja),
- ✓ »normativno solidarnost« (vloge in dolžnosti v družini),
- ✓ »afektivno solidarnost« (pozitivna čustva in odnos v družini).

Raziskovalno vprašanje, ki se je pojavilo v raziskavi D. Cairnsa, je nastalo iz predpostavke, da mlade Portugalke in Portugalci živijo s svojimi starši daljši čas, tu gre predvsem za medgeneracijsko sobivanje (Cairns 2011, 9). Na področju medgeneracijske povezanosti so leta 2011 (European research area 2011, 4–5) ugotovili, da je ta na Portugalskem zelo močna, saj se 67 odstotkov razume vsaj z enim od staršev, kar je zelo velik odstotek glede na ostale evropske države (na primer Nizozemska 49 odstotkov in Češka 28 odstotkov). Prav tako pa so močno povezani tudi s svojimi starimi starši, saj jim prav tako tudi oni dajejo dodatno podporo. Tako so v povprečju ena izmed držav, ki ima največjo podporo družinskih članov, vključno s starimi starši, in sicer je tako dejalo kar tri četrtine mladih Portugalk in Portugalcev. Včasih so celo stari starši kot »drugi starši«, saj so z njimi močno povezani. Dodati pa je še potrebno, da se včasih zgodi, da mlada oseba zapusti šolski sistem in začne delati ravno zato, da lahko pomaga svojim starim staršem ali staršem, ki niso sposobni poskrbeti sami zase. Pri tem lahko vidimo, da gre za obojestransko solidarnost. Da so navezani na sorodnike (starši, stari starši), jih je odgovorilo kar 61 odstotkov. Da jih močno podpira družina, pa je razvidno tudi pri raziskavi, ki jo je naredil David Cairns (2011, 17), kjer je ugotovil, da starši svojim odraslim otrokom resnično pomagajo na vseh področjih. Izvorna družina mlade odrasle podpira finančno, čustveno, pri študiju, karieri in tako dalje. To pa ne velja samo za tiste, ki živijo doma, temveč tudi za tiste, ki živijo samostojno. Torej jim družina še vedno pomaga v veliki meri.

Slovenci so prav tako med najbolj povezanimi družinami v Evropi, še posebej so povezani z materami. Ugotavljali so, da jim starši ne dajejo samo finančne pomoči, ampak da je ta podpora tudi čustvena. Odnosi so danes bolj demokratični, kot so bili v preteklosti (Pokrajc 2006 v Kuhar 2013, 795). Alber in Fahly sta ugotovila, da je dandanes zelo pomembna medgeneracijska povezanost in podpora družine za lažji uspeh mladega odraslega. V Sloveniji je ta povezava izredno močna, prav tako pa je zaupanje najmočnejše znotraj kroga družine (Lutz in drugi 167). Značilnost Slovenije je tudi, da mladi odrasli dajejo velik »pomen na sorodniška socialna omrežja in oporo«. Mladi dajejo več na družinsko podporo, torej neformalno, kot pa državno, torej formalno podporo (Ule in Kuhar 2003, 107). Za razliko od preteklosti sedaj v družinah v Sloveniji obstaja »generacijski mir«, ki temelji predvsem na tem, da so si starši in otroci vedno bolj podobni in je med njimi večje sožitje. Za nakup ali najem stanovanja v Sloveniji mladim velikokrat pomagajo starši, pomagajo pa jim tudi pri iskanju zaposlitve (Ule 1996, 144).

Družina je velik del življenja mladega odraslega, saj se je »najbolje prilagodila sodobnim postmodernim težnjam po individualizaciji in subjektivizaciji življenjskega poteka«, tako se lahko mlada oseba razvije v varnem okolju, ki jo ščiti pred širšo okolico (Ule in Miheljak 1995 v Ule in drugi 1996).

3.2 Stanovanjska problematika

Imeti dom (samostojno bivanje) je na nek način preprosta človeška pravica, ki naj bi bila na voljo vsem ljudem. Včasih oseba jemlje dom kot nekaj samoumevnega. Pa vendar kot nam je že znano, ni vedno tako. Za človeka lahko dom pomeni več stvari: lahko je hiša, soseka, mesto, regija ali država (Holdsworth in Morgan 2005, 68–69).

Omenila sem že, da je za mladega človeka bistvenega pomena, da odide od doma in si najde nov dom, kjer si lahko ustvari neodvisno življenje. To pa naj bi prineslo tudi »socialno odobravanje«. Beseda »brezdomstvo« je postala »sinonim za človeka, ki je izključen«. Sedaj ta sinonim lahko opisuje mlado osebo, ki nima svojega doma. Zanimivo pa je, da niso vedno logični indikatorji tisti, ki kažejo, ali bo mlada oseba postala neodvisna. Včasih se zgodi, da čeprav oseba nima službe in lastnih prihodkov, ima stanovanje, ker so starši finančno premožni in so mu lasten dom omogočili, po drugi strani pa nekdo, ki ima prihodke in zaposlitev, nima te možnosti. Prav tako pa se veliko mladih ne odloči za bivanjsko samostojnost, ker je dohodek nestabilen in je možno, da ne bi mogli kriti vseh stroškov (Cordón 1997, 579).

Življenje s starši se zdi logično v danem trenutku, nekateri pa se odločijo kljub pomanjkanju denarja oditi od doma in deliti stroške s poznanimi ali nepoznanimi sostanovalci. Za nakup stanovanja se skoraj nihče več ne odloča (National Youth Agency).

Ko mladi odidejo od doma, si morajo najti svoj dom, ki jim je cenovno dostopen, torej so cene stanovanj prav tako velik faktor ali bodo zapustili dom. Na severu so zadovoljivo rešili problematiko domovanja za mlade, in sicer s projektom »Youth housing market«, kjer privatni faktor ni prisoten (Ford in drugi 2002 v Holdsworth in Morgan 2005, 17). Na jugu Evrope pa je stvar nekoliko drugačna. Veliko je povpraševanja po stanovanjih, ki bi bila za mlade cenovno primerna. Veliko je tudi ponudbe, vendar dejansko ni cenovno ugodnih stanovanj, da bi se mladi odločili za nakup. Vendar so ugotovili, da tudi če bi bila stanovanja dovolj ugodna, bi mladi kljub temu še vedno večinoma živeli doma (Holdsworth in Morgan 2005, 17).

»Rezidenčna avtonomija« mladih odraslih, je zelo odvisna od tega, v kateri državi živijo. V Skandinavskih državah si jo pridobijo kar hitro, za razliko od Portugalske in Slovenije, kjer kar 80 odstotkov mladih še vedno živi doma, ker nimajo dohodka in si posledično ne morejo privoščiti lastnega doma, saj ni stanovanj, ki bi bila cenovno dostopna za mlade. Tako da lahko rečemo, da so razlogi bolj »institucionalni in ne individualni« (Nico 2009, 5).

3.2.1 Stanovanjske razmere na Portugalskem

Raziskave-Eurostudent (študentov) so pokazale, da si mladi v predelih kot so severna ali srednja Evropa najdejo začasni dom, medtem ko je za južno in vzhodno Evropo značilno, da med šolanjem (na univerzah) bivajo doma. Predvsem velja to za mlade Portugalke in Portugalce. Na vprašanje, kako so zadovoljni s svojimi bivanjskimi razmerami, se večina ne pritožuje (92 odstotkov je celo zelo zadovoljnih na Portugalskem). Po tem sklepajo, da jim bivanje s starši ne predstavlja več nobene težave. Seveda pa to ne velja za vse, kajti potrebno je vedeti, da ima vsaka »akomodacija« bodisi s starši bodisi v najemniškem stanovanju svoje prednosti in slabosti. Velika prednost, ki si jo pridobi mlada oseba, je njegova neodvisnost in avtonomija (Orr in drugi 2008 v Cairns 2011, 10).

Tudi druge raziskave so pokazale, da na Portugalskem mladi, še posebej v času študija, raje živijo doma kot pa na svojem (Guerreiro in Abrantes 2004, 193). Ugotavljali so tudi, da je na Portugalskem v času študija odstotek mladih, ki sobivajo s starši, najvišji, in sicer 98 odstotkov (merjeno med letoma 2001–2004) (Biggart 2005 v Cairns 2011, 10). Seveda pa to ni osamljen primer v Evropi in še posebej ne v južni Evropi.

Na Portugalskem je samo 20 odstotkov tistih, ki si lahko privoščijo stanovanje, saj država ne pripomore k temu, da bi bila na voljo stanovanja, ki bi bila cenovno dostopna. Prav tako pa cenejša najemniška stanovanja niso na razpolago (Nico 2009, 45). Zanimivo pa je, da to velja tudi za Slovenijo.

3.2.2 Stanovanjske razmere v Sloveniji

Naredili so raziskave, kjer so ugotovili, da so mlade Slovenke in Slovenci večinoma zadovoljni s svojim stanovanjskim stanjem, le 1,6 odstotkov jih je dejalo, da jim njihove stanovanjske razmere niso všeč oziroma so zelo slabe (Lavrič in drugi 2011, 368). V Sloveniji je ponudba stanovanj »nezadostna«, to lahko opazimo predvsem v glavnem mestu, v Ljubljani, kjer je velik problem v »lastništvu stanovanj, saj je več kot 90 odstotkov stanovanj in hiš v Sloveniji v zasebni lasti«. Cene stanovanj so previsoke za mlade ljudi, da bi si jih

lahko privoščili (včasih so celo dražja kot pa v drugih mestih po Evropi) (Mandič 2007 v Kuhar 2013, 795). Ta proces lahko imenujemo tudi »kolateralna škoda tranzicijske stanovanjske reforme, ki je radikalno zmanjšala najemni sektor stanovanj« (Mandič 2007 v Kuhar 2012, 369).

Mladi ostajajo doma zaradi nedostopnosti stanovanj, to je drugi razlog (poleg zaposlitve), zakaj se ne odselijo od doma. Ta razlog omenja več kot četrtnina mladih Slovenk in Slovencev. Razlog nedostopnosti stanovanja pa omenja tudi večina Evropejcev (Kuhar 2013, 370).

4 Izvedba fokusnih skupin

4.1 Metoda dela

Za metodo dela sem izbrala fokusno skupino. Fokusna skupina je kvalitativna metoda »za zbiranje, analizo in interpretacijo podatkov« (Klemenčič in Hlebec 2007, 7). To metodo raziskovanja uporabljajo za »nestandardizirane tehnike anketiranja ali opazovanja, ni strukturirana« (Klemenčič in Hlebec 2007, 7). S to metodo ne moremo meriti določene skupine, temveč dobimo kvalitativne podatke, s pomočjo katerih si lahko ustvarimo vtis o določeni temi. Raziskave te narave nam dajejo podatke kot so »kaj, kako in zakaj, ne pa koliko« (Klemenčič in Hlebec 2007, 7).

Namen fokusne skupine je odkriti različna stališča in mnenja, skozi katera primerjamo različne poglede, utemeljitve in nekatere pojave. Fokusne skupine uporabljajo velikokrat v primeru, če določena tema še ni zadosti raziskana (Klemenčič in Hlebec 2007, 8). Za metodo diplomskega dela sem izbrala fokusno skupino, saj sem želela s pomočjo debate (različni pogledi, mnenja in tako dalje), ki se je razvijala v obeh skupinah, dobiti boljši vpogled v tematiko podaljšanega življenja s starši.

Torej fokusne skupine so namenjene predvsem za (Klemenčič in Hlebec 2007, 7):

- odkrivanje novih tem ter poglobljeno presojanje (raziskovanje analiziranje),
- odkrivanje okoliščin nekaterih pojavov, stališč,
- interpretacija pojavov, stališč.

Fokusna skupina ne raziskuje samo, kaj bodo udeleženci povedali o določeni temi, ampak daje tudi vpogled v izvor kompleksnega obnašanja in motivacije (Morgan and Krueger, 1993 v Morgan 1996, 139). To pa lahko pridobimo s pomočjo opazovanja interakcije, ki se odvija v sklopu fokusne skupine in tako nastane »skupinski efekt« (Carey 1994; Carey in Smith 1994 v Morgan 1996, 139).

Podatki, ki jih raziskovalec pridobi skozi fokusno skupino, so zelo dragoceni, saj je interakcija med udeleženci raznolika (Morgan in Krueger 1993 v Morgan 1996, 139). S pomočjo fokusne skupine lahko moderator opazuje obseg in naravo, strinjanja oziroma nestrinjanja udeležencev. Ena od značilnosti fokusne skupine je tudi, da lahko udeležence povprašamo po primerjavi med njihovimi pogledi in izkušnjami na določeno temo. (Morgan 1996, 139). Fokusna skupina prinese tudi »nevtralno okolje, saj udeleženci vplivajo drug na

drugega tako kot v resničnem življenju« (Casey in Krueger 2000 v Dilshad in Ladif 2013, 192).

Po Denscombe (2007) obstajajo tri značilnosti fokusne skupine (Dilshad in Ladif 2013, 192):

- spodbujanje/stimulacija,
- moderator kot nevtralna oseba,
- interakcija v skupini.

Uporabila sem bolj strukturirano skupino, saj so me zanimala določena vprašanja, ki so bila potrebna za diplomsko nalogo. Tako sem lahko tudi lažje analizirala odgovore v slovenski in portugalski fokusni skupini.

Pri strukturirani skupini gre predvsem za to, da je moderator bolj vključen v skupino, postavlja jim vprašanja, ki zadevajo aktualno temo in pazi, da se udeleženci ne oddaljijo predaleč od tematike. S pomočjo strukturirane skupine lahko lažje primerjamo mnenja udeležencev fokusnih skupin (Morgan 1997 2013, 12).

Za metodo vzorčenja sem v Sloveniji in na Portugalskem izbrala »vzorčenje po principu snežne kepe« (Manilov 2010, 24). Definicija snežne kepe je, da »raziskovalec zbere podatke na temo, ki jo želi raziskati, nato poišče kandidate, ki izpolnjujejo pogoje za vključitev v njegovo raziskavo, nato pa jih prosi, da priporočajo druge kandidate, ki bi ustrezali merilom« (Trochim 2006). Ta princip sem uporabila tudi sama, torej povprašala sem znance, ali poznajo ljudi, ki bi bili primerni za diskusijo o podaljšanem življenju s starši (starost, bivanje pri starših in podobno).

Metodo vzorčenja po principu snežne kepe uvrščajo v »neverjetnostjo vzorčenje« in temelji predvsem na tem, da ni naključno izbranih kandidatov (Trochim 2006). Največkrat se uporablja za »raziskovalne oziroma preučevalne namene« in je primerna za fokusno skupino (Crossman 2015). S to metodo vzorčenja sem prav tako dobila boljši vpogled v tematiko, ki sem jo raziskovala. Pri pridobivanju ljudi pa sem ugotovila, da ta tema ni bila tako prijetna in zaradi tega razloga se določene osebe niso želele udeležiti fokusne skupine.

4.2 Analiza in potek fokusnih skupin

Portugalska

S pomočjo fokusne skupine, ki sem jo naredila na Portugalskem, natančneje v Lizboni, sem ugotavljala, zakaj mladi odrasli živijo doma. Izvedena je bila v nevtralnem okolju, kjer sem tako najlažje dobila podatke, ki so me zanimali. Fokusna skupina se je odvijala v času moje Erasmus izmenjave, in sicer maja, leta 2013. Potekala je 1h in 30min. V svoj okvir sem vzela mlade, ki so bili stari od 20 do 28 let. Povprašala pa sem jih tudi po drugih temah, ki se navezujejo na življenje odraslega človeka. Pogovarjala sem se z 9 člani fokusne skupine, kakšne so njihove izkušnje na temo podaljšano življenje s starši. Moj glavni kriterij je bil bivanje s starši (bodisi delno, bodisi stalno), torej da so odvisni od svojih staršev na takšen ali drugačen način, saj sem jih tako lahko povprašala, kakšni so njihovi razlogi za to. Prav tako pa sem ciljala na to, da bodo določeni še v izobraževalnem sistemu in določeni ne in ne nazadnje, da so nekateri zaposleni in drugi ne.

Tabela 4.1: Demografski podatki za PORTUGALSKO FOKUSNO SKUPINO

Ime	Starost	Izobraževanje	Zaposlenost/nezaposlenost
Miguel	25 let	Dokončal študij (Diploma)	Zaposlen
Pedro S.	24 let	Študent (podiplomski študij)	Nezaposlen
Pedro P.	20 let	Študent (dodiplomski študij)	Nezaposlen
Ana	21 let	Študentka (dodiplomski študij)	Nezaposlena
Gonçalo	22 let	Študent (dodiplomski študij)	Nezaposlen
João N.	24 let	Študent (podiplomski študij)	Zaposlen (praksa)
Sofia	21 let	Študentka (dodiplomski študij)	Nezaposlena
João S.	28 let	Dokončan študij (magisterij)	Zaposlen
Nuno	25 let	Študent (podiplomski študij)	Zaposlen

Slovenija

Prav tako pa sem naredila fokusno skupino v Sloveniji, ugotavljala sem, zakaj mladi odrasli živijo doma. Izvedena je bilo v Celju, in sicer maja 2015, torej 2 leti za portugalsko skupino. Potekala je dlje časa kot portugalska skupina, in sicer 1h in 45min, saj so se mladi bolj razgovorili o tej tematiki. V okvir sem ponovno vzela 9 člansko ekipo mladih med 20 in 30 let

in jim zastavila podobna vprašanja kot na Portugalskem. Kriteriji so bili enaki, torej bivanje s starši, saj sem tako lahko izvedela, kakšni so njihovi razlogi za bivanje s starši.

Tabela 4.2: Demografski podatki za SLOVENSKO FOKUSNO SKUPINO

Ime	Starost	Izobraževanje	Zaposlenost/nezaposlenost
Maja	29 let	Dokončala študij (Diploma)	Nezaposlena
Tina	30 let	Dokončala študij (Diploma)	Zaposlena
Tjaša	20 let	Študentka (dodiplomski študij)	Nezaposlena
Marko	25 let	Dokončal študij (Diploma)	Zaposlen
Anže	24 let	Dokončal študij (Diploma)	Zaposlen
Jure	28 let	Študent (podiplomski študij)	Nezaposlen (občasna projektna dela)
Mojca	29 let	Študentka (Doktorski študij)	Zaposlena (polovični delovni čas)
Špela	25 let	Študentka (podiplomski študij)	Zaposlena (honorarno delo)
Anja	25 let	Dokončala študij (Diploma)	Zaposlena (polovični čas)

4.3 Fokusna skupina Portugalska

Ugotovila sem, da je najpomembnejši razlog za bivanje s starši finančni. Torej njihovo mnenje je, da niso dovolj finančno stabilni, da bi si lahko privoščili stanovanje, dve osebi pa sta dodali, da sta še vedno v šolskem sistemu, torej nista zaposleni in zaradi tega še nimata prihodkov. Eden je omenil, da ima zaposlitev, ampak dohodek ni dovolj visok, da bi lahko sam živel, vendar ima na vidiku drugo službo, ki mu bo lahko ponudila večje prihodke in posledično možnost za lastno stanovanje. Druga oseba pa je še dodala, da je dom staršev blizu šole, zato ostaja doma. Tretji živi v študentskem domu, tako da je delno tam in delno doma pri starših. Zadnja oseba, ki se je priključila, pa je dejala, da odhaja na pripravništvo v Francijo.

V naslednji tematski sklop sem vključila vprašanja, ki so se nanašala na podaljšano izobraževanje. Vsi so se strinjali, da je podaljšano izobraževanje dobro, saj se jim zdi visoka izobrazba zelo pomembna. Povedali pa so tudi, če zaposlitve ne bodo našli, bodo še vedno raje ostali v šolskem sistemu, torej se bodo še naprej izobraževali. Eden izmed članov fokusne skupine je mnenja, da se je dobro izobraževati, pa vendar je njegov namen diplomirati in si čim prej najti službo. Druga sogovornica je povedala, da je zelo odvisno, kakšne cilje ima

oseba, saj meni, da ima z boljšo izobrazbo boljši dostop do trga dela. Tretji Portugalec pa je povedal, da je težko dobiti službo brez izobrazbe, vsaj takšno, ki si jo je želel, če pa bi jo dejansko našel, pa je običajno slabo plačana. Izpostavil je, da določene smeri študija ne ponujajo široko paleto možnih zaposlitev (v mislih je imel družboslovne smeri), vendar je dejal, da je naravoslovje tista smer, ki ponuja večji spekter zaposlitvenih mest. Ljudje tako emigrirajo v države, ki ponujajo boljšo plačo, dobro pa je imeti nekaj izkušenj na začetku kariere. Na področju naravoslovja lahko določeni delajo na najboljših fakultetah kot na primer v Švici, Nemčiji, Švedski, Nizozemski, Franciji in tako dalje.

Naslednja vprašanja so se nanašala na zaposlitev, in sicer me je zanimalo, ali je na Portugalskem težko dobiti zaposlitev. Najprej so povedali, da je izobrazba zelo pomemben faktor v njihovi državi, saj lahko tako dobiš boljšo zaposlitev. Eden od pogojev za hitrejšo zaposlitev pa je tudi smer študija, saj so mladi odrasli iz družboslovnih smeri kot so sociologija, psihologija in podobno, težje zaposljivi, kot pa so na primer mladi iz naravoslovnih ali znanstvenih smeri. Eden od udeležencev je dodal, da je njegova smer telekomunikacije boljše zaposljiva in je tako manjši problem dobiti službo. Drugi pa je omenil svojo smer študija (arhitekturo), ki naj bi bila težje zaposljiva na Portugalskem, omenil pa je še, da je na splošno po svetu težko najti službo zaradi same svetovne ekonomije, so pa tudi seveda izjeme, in sicer po njegovem mnenju je to Danska. Omenili pa so, da naj bi vlada pomagala pri iskanju zaposlitve za mlade in da je lahko dobiti službo, če si pripravljen delati za minimalno plačo. Mladi na Portugalskem več ali manj dobivajo slabo plačana pripravništva. Izvedela sem, da jih je pet nezaposlenih, štirje pa so zaposleni.

Naslednji sklop vprašanj se je nanašal na podporo staršev ter na odvisnost od njih. Pri vprašanju, ki se je nanašalo na odvisnost od staršev, so povedali, da so tri osebe povsem odvisne od svojih staršev, pet oseb pa je pol odvisnih. Eden je povedal, da bo kmalu živel na svojem in se šteje za neodvisnega. Za njihove opredelitve je veliko dejavnikov, kot so na primer življenje doma, v študentskem domu ali pa se čutijo manj odvisne od svojih staršev, saj dobivajo tudi stipendijo, kot je povedal eden od udeležencev. Zanimalo me je tudi, kaj menijo o udobju, torej ali je tudi to razlog, da še vedno bivajo doma. Večina je mnenja, da gre resnično izključno za to, da ni finančne zmogljivosti in da je to ta razlog, zakaj mladi ne odidejo od doma. Eden je priznal, da je tudi to eden od razlogov, saj mama vse postori zanj, drugi pa je dodal, da če bi šel od doma, ne bi bilo tako udobno, vendar pa ima zaradi tega slabo vest. Drugi sogovornik je dodal, da živi s starši ne iz razloga, da bi bilo finančno nemogoče živeti na svojem, temveč bi bilo finančno zelo težko, saj bi tako imel denar za

stanovanje, račune, ampak se ne bi mogel družiti s prijatelji in potovati. Tretji pa je še povedal, da pozna veliko ljudi, ki živijo doma zaradi udobja in tako lahko tudi prihranijo nekaj denarja. Naslednje vprašanje se je navezovalo na medgeneracijsko povezanost. Torej povprašala sem jih, če so povezani s svojo družino, in sicer šest jih je povedalo, da so več ali manj povezani, vendar ni tukaj neke velike povezanosti, torej so delno povezani, eden od njih pa je dodal, da se bolj kot s svojimi starši razume s starimi starši. Trije so povedali, da so močno povezani. Eden udeleženec je še povedal, da zaradi izgube enega starša dobiva tretjino mesečne minimalne plače ter štipendijo, tako da je hvaležen Portugalski in ji bo v prihodnosti to povrnil. Dodal je še, da če ne bi dobila z mamo te pomoči, bi moral delati ob študiju, še vedno mu mama daje denar, ampak se boji za njeno zdravje, zato ve, da mora skrbeti zanjo. Še vedno pa je boljše, če malo potrpiš, kot pa da ne bi živel takšnega življenja, kot si ga želiš. Torej ga poleg matere finančno podpira tudi država. Ko pa sem vprašala, kaj menijo na splošno o Portugalcih, kakšna je njihova navezanost v družini, pa so povedali, da je odvisno od posameznika. Eden od sogovornikov je menil, da so določeni močno povezani, saj pozna prijatelja, ki se je dejansko odselil od doma, pa vendar ima stanovanje zelo blizu izvorne družine. Ena članica fokusne skupine je povedala, da so družine povezane, so radi skupaj in se spoštujejo. Povedali so tudi, da so vezi med člani družine na splošno zelo močne. Eden pa je še dodal, da ima veliko prijateljev, pri katerih so matere velik del njihovega življenja in da se je možno z njimi pogovarjati kot bi bili istih let. Zanimalo me je tudi, ali so portugalske družine tradicionalne in ponovno so se odgovori zelo razlikovali. Nekateri so povedali, da mladi želijo iti od doma in da je za ostajanje doma kriva finančna kriza, drugi so mnenja, da je tradicionalnost mogoče povezana z geografsko lego, torej morda je jug bolj tradicionalen kot na primer glavno mesto. Dva pa menita, da je Portugalska zelo tradicionalna, kar naj bi bilo povezano tudi s katoliško vero in zato se veliko ljudi poroči. Eden sogovornik je povedal, da imajo določene tradicije, vendar izgubljajo druge. Ena članica fokusne skupine pa je mnenja, da so Portugalci kombinacija tradicije in modernosti. S tem misli, da so zelo odprti za novosti in težijo k temu, da bi tudi odrasli bili takšni kot oni in bi šli korak s časom. Seveda pa niso opustili tradicionalnih praznikov kot so rojstni dnevi, božič in tako dalje. Zadnji pa je še dodal, da so tradicionalni, ampak ne kot v preteklosti. Želela sem tudi izvedeti, ali so portugalske družine velike in če v njih živita več kot samo dve generaciji. Ugotovila sem, da v enem gospodinjstvu živita le dve generaciji. Torej so več ali manj štiri članske družine, le eden je odstopal, in sicer je povedal, da so v njegovi družini tri generacije, torej stari starši, starši in otroci. Eden Portugalec pa je povedal, da živi samo z mamo. Zanimiv pa se mi je zdel odgovor, saj je ena Portugalka povedala, da so štiri članska družina, vendar šteje v svojo

bližnjo družino tudi strice, tete ter njihove otroke. Pri tem vprašanju sem ugotovila, da so portugalske družine zelo podobne slovenskim, saj so povprečno štiri članske.

Tretji sklop se je navezoval na stanovanjsko problematiko. Določeni so mnenja, da bodo našli stanovanje v roku dveh let in to verjetno ne bo v njihovi državi. Menijo, da lahko v tujini bolje uresničijo cilje kot pa na Portugalskem. Eden je povedal, da bi se odselil od doma le, če bi bila res kakšna dobra priložnost na področju zaposlitve. Drugi pa je povedal, da načrtuje pridobiti stanovanje, ampak je zelo težko s tem, da ne obstajajo več službe, ki bi jih imel do konca življenja («Jobs for life») in ne moreš dobiti posojila, saj nihče ne ve zagotovo, če bo obdržal zaposlitev. Dodal pa je še, da bo živel v hiši svojih starih staršev. Tretji je povedal, da si bo poiskal stanovanje, vendar ne na Portugalskem. Četrti član fokusne skupine pa je povedal, da ne razmišlja preveč o tem in da ima namen nabirati izkušnje v tujini in nato priti nazaj, kot je to storil eden od njegovih profesorjev. Dva pa sta dodala, da si želita dobiti stanovanje v bližnji prihodnosti. Zanimalo me je tudi, če je težko dobiti stanovanje na Portugalskem. Povedali so, da so jim težko dosegljiva, pa vendar je lažje najti stanovanje, ki je cenejše na jugu Portugalske kot pa na primer v glavnem mestu, kar je po mojem mnenju stalnica v vseh državah. Dodali so še, če imaš nekaj denarja, lahko vzameš v najem stare hiše, ki jih oddajajo banke in njihova vlada. Eden je omenil, da so blizu univerz stanovanja draga. Drugi pa je rekel, da so cene stanovanj glede na njihove plače previsoke. Želela sem izvedeti tudi, v kolikšni meri jim pri tem pomaga država in povedali so, da obstaja program »Porta 65«, kjer se lahko prijaviš za stanovanje in če si izbran, ti država pomaga plačati najemnino. Prvo leto plača polovično ceno, ampak je tudi odvisno od najemnine. Zadnji sogovornik pa je rekel, da tudi če imajo ta program, jim država ne pomaga veliko oziroma v določenih primerih nič. Povprašala sem jih tudi, ali menijo, da si lahko privoščijo živeti na svojem v tem trenutku. Dobila sem različne odgovore. Eden je rekel, da bi lahko, vendar si ne bi mogel privoščiti vseh dobrin, ki si jih lahko sedaj, drugi je rekel, da ni možnosti zaradi denarja, nekaj pa jih je reklo, da ni možno, ker so še v šolskem sistemu. Zanimalo pa me je tudi, ali so kdaj odšli od doma in se vrnili domov zaradi finančnih razlogov in so vsi potrdili, da ne.

Zanimalo me je, če imajo v načrtu si ustvariti lastno družino in mnenja so, da imajo, a vendar še ne kmalu, saj nimajo finančnih sposobnostih, da bi bilo to lahko mogoče. Vprašala sem jih tudi, kdaj menijo, da imajo v povprečju ljudje otroke in vsi so mnenja, da so to običajno pozna dvajseta ali celo zgodnja trideseta. Glede vprašanja, ali se želijo poročiti, sem dobila različne odgovore, in sicer nekateri si tega sploh ne želijo, drugi pa imajo veliko željo po poroki.

Zadnje vprašanje se je nanašalo na to, ali se je čez leta pri njih kaj spremenilo in povedali so, da se je, saj imajo danes otroke kasneje, poročajo se kasneje. Torej ti dve komponenti nista več prioriteta mladim odraslim. Eden pa je še dodal, da so po njegovem mnenju tudi starši krivi, da otroci ne gredo od doma, saj si sami tega ne želijo, seveda to ni v vseh primerih. Drugi udeleženec pa je omenil, da so bile pred revolucijo vse družine tradicionalne, nato so se stvari drastično spremenile. Ženske delajo, zato so manj časa doma. Otroke bogatih več ali manj vzgajajo varuške, otroci revnih družin so vzgojeni na ulicah. Sogovornik se uvršča v srednji razred in za njegove starše je bilo značilno, da so bili prisotni, kolikor je bilo mogoče. Imel je tudi izkušnjo z ulicami, a se jim je kasneje izognil, veliko je takšnih, ki jim to ne uspe, nekaj pa je takšnih kot je on, tako se vse izenači. Tretji pa je povedal sledeče: ko je Portugalska dobila denar od EU, se je začela razvijati, ljudje so dobivali nove priložnosti, izobraževanje ni bilo na voljo samo bogatim, torej vsi so si ga lahko privoščili, prav tako je bilo na voljo veliko delovnih mest, ki so bila dobro plačana. Leta 2011 pa je Portugalska zapadla v krizo (niso več dobivali denarja od EU) in tako so se začele stvari podirati. Socialna podpora je bila zmanjšana, ljudje niso dobili služb, mladi so pričeli zapuščati fakultete. Podjetja so znižala plače, saj so imela izgovor, da je finančna kriza. Država je začela liberalizirati najemniška pravila. Sedaj lahko vsak da v najem svoje stanovanje in poda svojo ceno. Povedal je še, da je videl stanovanja v zelo slabem stanju in so bila zelo draga.

Ugotovila sem, da je na Portugalskem največji razlog za bivanje finančno stanje. Vendar so določeni priznali, da imajo dovolj denarja za osamosvojitve, vendar si ne bi mogli privoščiti vsega, kar si lahko sedaj. Prav tako sem ugotovila, da je velik dejavnik tudi udobje, saj običajno starši Portugalk in Portugalcev dajejo vso podporo svojim otrokom in za njih tudi marsikaj postorijo (čiščenje, kuhanje in podobno). Izobraževanje jim je zelo pomemben dejavnik, saj tako lažje pridejo do zaposlitve. Na Portugalskem je težko najti zaposlitev, ki bi prinašala zadostno plačo, saj so na voljo več ali manj samo slabo plačana delovna mesta. Medgeneracijska povezanost je v večini močna, čeprav za njih to ni razlog, da bivajo doma. Stanovanje je težko najti predvsem zaradi finančne nestabilnosti, čeprav so naredili poseben program »Porto 65«, ki naj bi pomagal mladim najti stanovanje. Izvedela sem, da jim ta program ni v veliko pomoč. Na Portugalskem se je veliko spremenilo, izpostavila bi ekonomsko krizo, ki so jo doživeli leta 2011. Delovnih mest je bilo premalo, plače so se močno znižale. Stanovanja so privatizirali, stanodajalci pa so lahko oddajali stanovanja v zelo slabem stanju, ki so bila predraga, da bi si jih lahko mladi privoščili.

4.4 Fokusna skupina Slovenija

Razlogi za njihovo bivanje s starši so bili zelo različni, in sicer ena udeleženka je omenila, da biva doma zaradi matere, saj sama ne bi mogla preživeti s pokojnino, dve sta navedli, da se doma počutita bolje kot v Ljubljani, kjer študirata in zato se za konec tedna raje vračata nazaj. Tri osebe pa so povedale, da je glavni razlog, da so doma, ravno nezaposlenost in tako so posledično odvisni od staršev. Ena izmed njih je še dodala, da ostaja doma, da ni osamljena, prav tako pa tudi zaradi samega lagodja, ki ji ga dom ponuja. Drugi pa je omenil, da ga starši občasno podpirajo, med vikendi živi doma, med tednom pa v študentskem domu (zaradi študija). Tretji je dejal, da nima posebnega razloga, zadnji pa je povedal, da nima redne službe in da so najemnine za stanovanje predrage in si samostojnega življenja ne more privoščiti.

Naslednji sklop vprašanj se je navezoval na podaljšano izobraževanje. Zanimalo me je, kakšno je njihovo mišljenje o le-tem. Nekaj udeležencev fokusne skupine je dejalo, da se jim zdi podaljšano izobraževanje dobro, ker delovna doba (študentsko delo) teče sedaj tudi v času študija. Torej je študentski status za mlade zelo dobrodošel, saj lahko delajo preko študentskega servisa. Nekateri menijo, da »vlečenje« študentskega statusa ni tako slabo, saj zaradi ekonomske situacije ne bi dobili »normalne službe«. Ena je povedala, da je študentski status podaljševala, koliko je lahko, vendar če bi dobila vmes boljšo priložnost, bi izobraževanje prekinila. Drugi je povedal, da podaljšuje svoje izobraževanje, saj se tako uči in osebnostno raste, so pa seveda tudi negativne posledice, in sicer pomanjkanje rednega dohodka. Tretja sogovornica pa je povedala, da je še vedno v izobraževalnem sistemu in da je to eden izmed ključnih razlogov, da še vedno biva s starši. Povedala je, da če bi bilo v Sloveniji bolje poskrbljeno na področju zaposlovanja, ne bi toliko mladih podaljševalo izobraževanje in živelo s starši. Za enega pa je podaljšano izobraževanje brez pomena, saj meni, da se ljudje izobražujejo zaradi pomanjkanja delovnih mest. Zadnja je povedala, da je sicer diplomirala, vendar podaljšane izobraževanja ne podpira, čeprav se je tudi sama izobraževala dlje časa kot bi bilo to dejansko potrebno. Menila je, da je boljše biti študent, kot pa nezaposlen, status študentke ji je namreč omogočal delo preko študentskega servisa. Nekateri člani fokusne skupine so se strinjali, da je na splošno izobrazba zelo pomembna, saj če si mlada oseba želi pridobiti boljši položaj na delovnem mestu, mora imeti dobro izobrazbo, zato se jih veliko odloča za magistriraj. Ena od njih je poudarila, da če ima oseba srednješolsko izobrazbo, še posebej gimnazijsko, je zaposlitev težko najti, vsaj takšno, ki bi si jo želela. Podobno so povedali tudi nekateri drugi člani fokusne skupine, in sicer po končanem študiju lahko pridejo do določenega statusa, ki jim prinese boljšo zaposlitev na trgu

delovne sile. Iz tega razloga se veliko mladih odloča za diplomski študij, saj si ne želijo opravljati fizičnega dela. Prav tako pa mladi iščejo boljše možnosti in zaposlitve, kjer ne bi zaslužili minimalne plače. Ena sogovornica je pripomnila, da se jih morda še vedno drži staro razmišljanje: »Po študiju bom dobil dobro službo.« Druga pa je povedala, da mladi, ki so še v izobraževalnem sistemu, ne poznajo trga dela. Poslušajo grozne zgodbe svojih staršev, da je izobraževanje pomembno, saj jim tako ne bi bilo potrebno veliko delati, vendar ko vstopijo na trg dela, ugotovijo, da ni tako. Nekateri menijo, da vseeno ni ustreznih služb, tudi če imajo dobro izobrazbo. Menijo, da podaljšano izobraževanje ni garancija za boljšo zaposlitev. Ena Slovenka je povedala, da ob končanem izobraževanju mladi dostikrat ugotovijo, da zaradi pomanjkanja delovnih mest ni možno dobiti dela v njihovi delovni stroki, zato poprimejo za dela, ki so manj plačana (čiščenje, trgovina).

Tretji sklop vprašanj se je navezoval na zaposlenost. Povprašala sem jih, ali so zaposleni in kakšne so možnosti za zaposlitev v Sloveniji. Dva sta zaposlena, ena dela honorarno delo, dva delata razne projekte (občasno), dve sta nezaposleni, eden je zaposlen za določen čas, zadnja pa je zaposlena za polovični delovni čas, in sicer 3x na teden. Omenili so, da si je zelo težko najti službo v Slovenji, država ne pomaga veliko. Drugi pa je dodal, da njemu država delno pomaga skozi finančno podporo ter z izobraževanjem. Ena je omenila, da rednih zaposlitev ni veliko, velikokrat so mladi prisiljeni delati honorarno delo (»kjer te pač vzamejo«). Drugače pa naj bi država pomagala le v teoriji, ne pa tudi v praksi. Dva sta potrdila, da država pri iskanju zaposlitve ne pomaga, saj problematika zaposlovanja ni urejena, vendar če se odločiš za samostojno podjetništvo, ti država prispeva nekaj finančnih sredstev, ki pa so z leti vedno manjša. Eden pa je povedal, da je izjemno težko najti službo, saj država po svoji stari navadi položaj kvečjemu slabša, saj skrbi zgolj za svoje partikularne interese nepotizma in korupcije. Zavod za zaposlovanje je povsem neučinkovit, subvencije dobijo le mladi z vplivnimi starši ali kakšnimi drugimi zvezami, obvezna praksa je tudi v javnem sektorju še vedno kljub nasprotnim obljubam povsem brezplačna, zakon o študentskem delu pa še vedno kompromis med »študentsko nepotistično klientelo«, ki še vedno občutno slabša in hromi trg dela. Tudi druga Slovenka je mnenja, da lahko dobiš službo preko zvez, saj včasih sploh ni razpisov in so delovna mesta že vnaprej oddana. Tretji pa je povedal, da ni težko najti službe, ampak je težko najti dobro službo. Četrty pa je še dodala, da je službo izredno težko dobiti, če si ravnokar diplomiral, saj nimaš toliko izkušenj na trgu dela, tako da dobi prej delovno mesto druga oseba, ki ima več izkušenj. Ena udeleženka pa je omenila, da obstajajo različni programi (v tujini), ki so se izkazali za zelo dobre. Takšni programi so v Sloveniji, še »v

povojih«. V tujini obstaja izraz »Head-Hunters«, kjer mlade razvijajo že od srednje šole in iščejo v njih potenciale, ki bi koristili podjetju. S pomočjo tega mentorstva se posameznik lažje najde, tako osebnostno kot tudi kot oseba, ki vstopa na delovni trg. Meni pa, da bi mladi morali vsekakor čim prej vstopiti na trg dela (vsaj v obliki pripravništva). Za dodatek pa sem izvedela tudi, da je najmanj zaposljiv kader, po mnenju ene članice fokusne skupine, družboslovje. Povprašala pa sem tudi tiste, ki nimajo redne službe, če jo imajo namen dobiti in ugotovila sem, da si jo večina močno želi in jo išče že nekaj let. Le dva sta povedala drugače, in sicer je ena omenila, da še študira, tako da se bo to zgodilo po študiju, eden pa je povedal, da je ne želi, saj verjetno nikdar ne bo sprejel vsiljene družbene rutine, ki pride z njo, ravno zato pa študira podjetništvo in se trudi za neko mero samostojnosti. Zadnja pa cilja na pripravništvo v tujini in nato zaposlitev, čeprav je razdvojena, saj se je navadila trenutne situacije (življenje s starši, delo za polovični čas), če pa bi prišla služba, ki bi si jo želela, bi se verjetno odločila zanjo.

Naslednji sklop vprašanj se je navezoval na podporo staršev, odvisnost od staršev, medgeneracijsko povezanost ter če so ljudje v Sloveniji tradicionalni. Šest se jih ima za pol-odvisne. Razlogi za to opredelitev so različni. Določene starši podpirajo finančno, nekateri pa dobivajo čustveno in fizično podporo. Ena je povedala, da se ima za pol-odvisno, ker mama zanjo opravlja hišna opravila, kot na primer kuhanje, čiščenje. Drugi pa je povedal, da ima veliko svobode in je ravno zato pol-odvisen. Tretja je povedala, da si oblačila kupuje sama, ostalo, kot na primer hrano, streho nad glavo, pa ji dajejo starši. Dve se imata za odvisni, ena od njiju pa pravi, da dobiva od staršev izključno finančno pomoč, vendar jo imajo za najstnico, saj ne razumejo, da je dandanes težko dobiti zaposlitev (»včasih je bilo razmerje za zaposlitev približno 10 ponudnikov in en iskalec zaposlitve, sedaj pa se je razmerje spremenilo, in sicer je približno 100 povpraševalcev na 1 delovno mesto«). Starši po njenem mnenju mislijo, da če mlada oseba ne dobi pravočasno zaposlitve, je lena. Zadnja pa je povedala, da se ima za neodvisno, saj ima lasten dohodek, ki ga namenja izključno samo za študij (biva doma). Več ali manj pa so vsi mladi svobodni in imajo proste roke. Člani fokusne skupine so v velikem številu povezani s svojimi družinami. Ena pa je dodala, da tudi če bi se odselila od doma, bi še vedno prihajala domov, ker se tam dobro počuti, prav tako pa so povezani v tem smislu, da skupaj jedo, delajo, si pomagajo in tako dalje. Pri nekaterih je to razlog, zakaj so doma, pri večini pa ni to poglobitni razlog. Na splošno pa menijo, da smo Slovenci dandanes medgeneracijsko povezani. Eden je še dodal, da doma ostajajo predvsem tisti, ki se zavedajo obveznosti do svojih staršev in jim želijo pomagati, če so bolni,

brezposelni ali še niso v pokoju. Drugi je dodal, da so družine vedno bolj povezane, tretji pa je pripomnil, da mladi ostajajo doma tudi zaradi tega, ker si v družinah člani pomagajo. Zadnja udeleženka pa je povedala, da se ji ne zdijo tako povezane, morda gre bolj za soodvisnost družinskih članov, pomoč v družini. Več ali manj so vse družine štiri članske razen dva, sta navedla, da v eni družini živi 6 članov, v drugi pa 8, kar močno odstopa od povprečja. Vprašala sem jih tudi, kaj mislijo, ali so Slovenci tradicionalni in povedali so, da je odvisno ali živiš v mestu ali na podeželju. Ena je omenila tudi, da so po njenem mnenju bolj tradicionalni tisti, ki ne potujejo veliko in nimajo toliko izkušenj. Mnenje druge Slovenke pa je, da se Slovenci uvrščamo pod fenomen »hotel mama«, verjetno je na podeželju drugače. Tretja je omenila, da so se ti časi končali, četrti pa se z njeno izjavo ni strinjal, saj meni, da naša družba izhaja iz tradicionalne kmečke družine, kjer oče sobiva s poročenimi sinovi. To obliko določa vertikalna avtoriteta in horizontalna enakost, avtoriteta in enakost pa sta ravno obe poglavitni vrednoti komunizma, ki je bil pri nas v veljavi še v času mladosti naših staršev. Peti pa je povedal, da so tradicionalni, vendar se mu ne zdi to razlog, da bi mladi ostajali doma. Veliko mladih odraslih po njegovem mnenju nima druge možnosti. Prav tako pa je ena mnenja, da smo tradicionalni v tem smislu, da se odločajo za otroke, partnerja, tudi če še vedno živijo doma, vendar se ne odločajo več za poroke, kar pomeni, da definicija družine izginja. Njeno mnenje je tudi, da mladi, ki so bolj izobraženi, nimajo tako hitro otrok kot pa manj izobraženi. Zanimalo me je tudi, ali tudi udobje pripomore k temu, da mladi ostajajo doma. Izvedela sem, da je poleg finančnih problemov tudi udobje velik dejavnik za mlade, saj so trije potrdili, da je tudi udobje tisti razlog, zakaj so doma, saj jim kuhajo perejo, ampak tudi zaradi finančne pomoči. Ena udeleženka pa je povedala: »največje udobje je svoboda, kljub temu, da se zavedam, da je potrebno veliko odrekanja«, torej živi doma zaradi pomanjkanja finančnih sredstev. Druga pa je povedala, da zanjo resnično niso dobre možnosti, da bi se odselila.

Četrti sklop se je navezoval na stanovanjsko problematiko, in sicer zanimalo me je, ali si imajo namen poiskati stanovanje v bližnji prihodnosti in če so dobre možnosti v Sloveniji za najem oziroma za nakup stanovanja. Izvedela sem, da so možnosti zelo slabe, saj je celo ena od članov fokusne skupine v smehu povedala, da si bo poiskala, ko bo zadela na lotu. Tri osebe so povedale, da nimajo namena najti stanovanja, ena pa je pripomnila, da ima namen že več let, pa vendar ji finančno ne uspe. Ena oseba je povedala, da bi si lahko poiskala stanovanje, vendar si ne bi mogla privoščiti na primer avta, potovanja. Druga pa je povedala, da si absolutno želi finančne neodvisnosti, saj »hotel mama« nikoli ni bila njena želja. Tretji

je povedal, da si bo našel stanovanje, ko bo spoznal partnerico. Na vprašanje o stanovanjski problematiki sem dobila kar podobna menja kar se tiče dostopnosti, saj so več ali manj povedali, da če imaš denar, so privatna stanovanja dostopna, neprofitna pa so težko dosegljiva, saj je dolga čakalna doba. Ena oseba pa je dodala, da država ne pomaga veliko, saj je veliko mladih družin na pragu revščine. Prav tako pa je druga oseba pripomnila, da ni težko dobiti stanovanje, saj je veliko portalov, vendar bi lahko država izvajala inšpekcijo (slaba stanovanja), saj imajo previsoke cene, vsaj v Ljubljani. Tretja oseba je še dodala, da je tudi v manjših krajih težko za študente. Povedali pa so tudi, da je v veliko stanovanj v privatni lasti in malo v državni, zato si stanodajalci lahko privoščijo imeti dražja stanovanja, čeprav niso toliko urejena, saj niso navedeni javni zakoni na tem področju, je pa ena udeleženka dodala, da bi lahko obstajale službe, ki bi opravljale s prekrški stanodajalcev. Torej v Sloveniji primanjkuje javnih stanovanj in povečana je privatizacija, kot je navedel eden od članov fokusne skupine. Prav tako pa je ena omenila, da je težko biti samski, saj ti država nič ne pomaga, pomoč gre več ali manj samo mladim družinam, zato zanj to ne pride v poštev. Omenili pa so, da je stanovanje dovolj le, da so predraga za slovenske plače. Zanimalo me je tudi, če bi se dejansko v tem trenutku lahko odselili, so skoraj vsi povedali, da zaradi finančnih sredstev to ne bi bilo možno. Dva sta povedala, da bi zmogla, če bi bila primorana. Vendar je drugi dodal, da ni bilo nikoli potrebno. Zadnja pa je povedala, da nima niti želje, saj bi ji bilo dolgočasno živeti na svojem. Zanimalo me je tudi, ali so kdaj odšli od doma, a so se vrnili nazaj zaradi pomanjkanja finančnih sredstev. Osem jih je povedalo, da se še nikoli niso odselili od doma. Eden pa je pripomnil, da je poskusil v času študija, vendar mu ni uspelo.

Tako kot na Portugalskem sem tudi v Sloveniji povprašala po ustvarjanju lastne družine. O ustvarjanju svoje lastne družine ne razmišljajo veliko, vsaj ne sedaj, saj menijo, da je močno odvisno od partnerja in pa seveda finančnih sredstev. Tako je eden dodal, da ni možno ravno zaradi tega, ker še nima partnerke. Druga oseba je omenila, da če bi dobila partnerja, ki ji je enakovreden. Tretja je pripomnila, da je v začaranem krogu, saj je finančno odvisna od staršev in ni zadovoljna, ker nima zaposlitve, se je tudi odpovedala pri iskanju partnerju, kot samska oseba pa se je težko osamosvojiti. Dve pa se strinjata, da si lahko ustvariš družino le, če imaš dovolj finančnih sredstev, torej moraš se vprašati, kaj lahko družini ponudiš, čeprav se je opazno povečala nataliteta, s tem pa tudi socialni problemi. Zanimalo me je, ali si sploh želijo poroke, otrok. Mnenja so se razlikovala. Ena je odločno povedala, da si tega ne želi. Druga sogovornica je povedala, da ne v bližnji prihodnosti, saj meni, da mora biti posameznik zadovoljen sam s seboj, da partnerstvo funkcionira in šele kasneje je lahko nadgradnja

(poroka, otrok). Drugi pa si želijo oboje. O časovnih opredelitvah porok ter rojstvu prvega otroka se vsi strinjajo, da nekje okoli tridesetega leta. Ena je dodala, da je opazila, da imajo dandanes ljudje mlajši otroke in se to razlikuje od njene generacije, ki so imeli otroke okoli tridesetega leta. Drugi pa je rekel, da se določeni mladi ne poročajo, ker je poroka predraga.

Zadnje vprašanje, ki sem ga jim postavila, se navezuje na to, ali se je kaj spremenilo na tem področju, in sicer so povedali, da je prišlo do velikih sprememb. Ena od članov fokusne skupine je povedala, da so se začeli mladi preseljevati v tujino zaradi boljših priložnosti. Včasih so se preseljevali prebivalci bivše Jugoslavije sem, saj je bila Slovenija obljubljena dežela, sedaj pa se tudi mi preseljujemo v sosednje države, največ Avstrijo, Nemčijo in celo posegamo v druge kontinente (Avstralijo, Kanado). Tudi druga oseba se je strinjala, saj meni, da se izobraženi mladi kader seli iz Slovenije, ki mu kljub temu kratkoročne finančne koristi prinašajo večjo vrednost, tako da se žal naš sistem prazni pri glavi, temu trendu pa žal ni videti konca. Tretja oseba je povedla, da je vse težje, saj so večji pritiski na delovnem mestu, standard se zvišuje, stanovanja so dražja in partnerstva so bolj zapletena. Četrta oseba pa je povedala, da se je spremenil način mišljenja, samostojnost. Včasih je bila vrednota, da si čim prej odšel od doma, danes je bolj pomembno udobje in ljudje čakajo na pravi trenutek. Peta je povedala, da je dandanes bolj pomembna izobrazba (tudi v tujini), prej pa je bila pomembna osamosvojitvev (»ljudje so živetarili, samo da so imeli denar«). Prav tako pa že danes vsak drugi gre na fakulteto, prej so se hitreje zaposlovali in se osamosvojili. Na koncu pa so še dodali, da bi lahko Slovenija naredila veliko, ko je še imela močno gospodarsko rast. Eden izpraševanec pa je dodal, da so se pogoji poslabšali in zato je vedno več ljudi doma. Zanimivo pa je bilo, da je eden povedal, da je še vedno bistvo družina in da se glede tega nič ni spremenilo. Pomembno je še dodati, da je danes postalo bivanje s starši sprejemljivo.

Skozi fokusno skupino, ki je bila narejena v Sloveniji, sem ugotovila, da je razlog za ostajanje doma prav tako ekonomsko stanje mladih odraslih. Na temo podaljšane izobraževanja sem izvedela, da se oziroma so se izobraževali dalj časa, saj so tako lahko vmes delali preko študentskega servisa. Določenim pa podaljšano izobraževanje daje možnost, da se učijo in osebnostno rastejo. Dodali pa so še, da se dosti mladih v Sloveniji izobražuje, ker menijo, da jih bo po študiju čakala boljša zaposlitev. Veliko jih je ugotovilo, da jim boljša izobrazba ne prinaša redne zaposlitve. Mladi so povezani s svojimi družinami, vendar to ni razlog za njihovo bivanje doma. Eden od razlogov, da živijo doma, pa so tudi predraga stanovanja, ki si jih mladi dandanes ne morejo privoščiti. Slovenija se je spremenila v

različnih pogledih. Izobrazba je danes bolj pomembna, kot je bila v preteklosti. Zaposlitvene možnosti so slabše, kot so bile včasih.

4.5 Ovrednotenje raziskovalnega vprašanja

Ob pregledu vsega povedanega v fokusnih skupinah na Portugalskem ter v Sloveniji sem ugotovila sledeče. Mladi odrasli v Sloveniji in na Portugalskem, ki so se udeležili fokusnih skupin, so si zelo podobni in imajo podobna mnenja, saj sem že skozi strokovno literaturo ugotovila, da je problematika na področju zaposlovanja ter ponudbe stanovanja močno prisotna. Prav tako pa so že znane raziskave ugotovile, da so tako kot v Sloveniji kot na Portugalskem družine zelo povezane in med njimi obstaja medgeneracijska solidarnost. Izvedela sem, da mladi tako kot v Sloveniji tudi na Portugalskem močno poudarjajo finančno podporo staršev, torej gre v obeh skupinah mladih odraslih za to, da finančno niso zmožni živeti na svojem. Prav tako pa so družine po mnenju mladih odraslih v Sloveniji in na Portugalskem v veliki meri povezane.

Postavila sem naslednje raziskovalno vprašanje:

Ali mladi odrasli v Sloveniji živijo doma predvsem zaradi ekonomskih razlogov in mladi odrasli na Portugalskem živijo doma predvsem zaradi medgeneracijske povezanosti?

Ker se ti razlogi tako povezujejo, lahko rečem, da se odgovor glasi ne, saj tako eni kot drugi živijo doma zaradi finančnih razlogov, čeprav pa so oboji povezani z družinami, kar pa ni glavni razlog za podaljšano bivanje s starši. Poleg teh dveh razlogov pa se še močno povezujejo ostali, in sicer stanovanjska problematika, udobje ter podaljšano izobraževanje.

5 Zaključek in sklep

V diplomski nalogi sem odkrivala in raziskovala različne razloge, ki vplivajo na podaljšano življenje s starši.

Zanimalo me je, kaj si mislijo mnogi teoretiki o temi podaljšano življenje s starši in ugotovila, da so mnenja zelo podobna. Pri primerjavi literature različnih držav sem ugotovila, da sta si Slovenija ter Portugalska zelo blizu, čeprav sta na različnih delih Evrope. Pri obeh se opaža velika porast mladih, ki vstopajo v izobraževalne sisteme, čeprav je ta večja v Sloveniji. S tem pa se zmanjšuje možnost zaposlitve, saj se veliko mladih dandanes odloči za podaljšano izobraževanje. Prav tako pa je v obeh državah zelo visoka stopnja nezaposlenosti, vendar je v Sloveniji nekoliko nižja kot na Portugalskem. Na področju podpore družine so raziskovalci ugotovili, da starši mlade odrasle podpirajo na različne načine kot na primer finančno, čustveno, mentalno, pri tem pa se mladim ne mudi tako hitro zapustiti izvirne družine. Na Portugalskem mladi odrasli dobivajo večjo podporo družine kot v Sloveniji. Največji razlog, da je podpora družine na Portugalskem tako velika, je predvsem pomanjkanje pomoči države. Mladi so dandanes močno povezani s svojimi starši, to pa še posebej drži za Slovenijo in Portugalsko, čeprav po mnenju mladih odraslih to ni razlog njihovega bivanja s starši. Na področju stanovanjske problematike pa lahko rečemo, da je ponudba velika, vendar ne za finančne zmožnosti mladih odraslih, saj se je v zadnjih nekaj letih vpeljala privatizacija stanovanj in tako lahko stanodajalci sami razpolagajo s cenami, ki pa niso nizke. To velja za obe državi.

Ko sem povezala teoretični ter empirični del sem ugotovila, da ni prevelikih odstopanj. Lahko rečem, da v osnovi ostajajo doma zaradi tega, ker finančno niso zmožni živeti na svojem. Čeprav sem izvedela tudi, da bi nekateri zmogli, vendar si ne bi mogli privoščiti vsega, kar si lahko sedaj (obleke, potovanja). Izobraževanje v teoriji kot v praksi ima pozitivne in negativne vidike na mladega človeka. Eden od pozitivnih vidikov je širjenje znanja in čakanje na boljše možnosti, eden od negativnih vidikov pa je, da se osamosvojitve močno oddaljuje od posameznika. Kar se tiče zaposlovanja, so možnosti zelo slabe, tako v Sloveniji kot na Portugalskem, vedno več je tistih, ki so izobraženi in si želijo višjih položajev na delovnem mestu. V Sloveniji in na Portugalskem takšnih delovnih mest primanjkuje, zato se čedalje več mladih odloča za delo v tujini. Kar se tiče podpore staršev in medgeneracijske povezanosti pa lahko rečem, da je v obeh državah zelo močna, pa vendar to ni poglobljen razlog, zakaj mladi ostajajo doma. Še vedno je na prvem mestu ekonomska odvisnost od staršev. Kar se tiče stanovanj, pa so na Portugalskem omenili, da so stanovanja zelo slaba, za zelo visoko ceno,

tako pa je tudi v Slovenji, saj je ena Slovenka omenila, da ni pravil za stanodajalce in lahko počnejo s svojimi stanovanji, kar želijo, in jih oddajajo. Na Portugalskem so omenili, da imajo državni program, ki jim pomaga pri kritju stanovanja, ampak te morajo izbrati. Tudi v Sloveniji imajo nekaj podobnega, in sicer so to javna stanovanja, ki pa jih je zaradi čakalne vrste zelo težko dobiti. Ugotovila pa sem tudi, da se je glede na preteklost veliko spremenilo. Za mlade je danes čisto normalno, da ostajajo doma, v preteklosti pa so si mladi hitro poiskali službo in si ustvarili družino. Vse obveznosti odrasle osebe se pomikajo v pozna dvajseta in tudi zgodnja trideseta leta. Vedno več mladih je v izobraževalnem sistemu, kar včasih ni bilo tako pogosto, prav tako pa veliko več ljudi odide v tujino v upanju na boljše zaposlitvene možnosti.

Zasledila pa sem tudi načrt, ki ga je Unija naredila za evropske države, kako bi izboljšali situacijo mladih. Skozi Europe 2020 strategije bodo naredili velike premike za mlade. Odločili so se, da se bodo osredotočili na pet ključnih točk, ki se nanašajo na problematiko mladih (European Commission 2012, 25).

Te točke so:

- Zaposlitev
- Inovativnost
- Izobrazba
- Socialna vključenost
- Energija

Želijo si, da bi s temi strategijami Evropa postala konkurenčna ostalim kontinentom. Ena od teh strategij se imenuje »youth on the move«, ki temelji predvsem na tem, da bi bili bolj mobilni, da bi bilo znanje širše in da bi se izobraževalni sistem moderniziral. Prav tako pa želijo, da bi se prakse in ostale možnosti, ki bi pomagale pri usposabljanju mladih, okrepile. S tem pa bi spodbujali, da bi se mnogi mladi udeleževali takšnih storitev, ki jih ponujajo programi v Evropi, saj bi šlo za internacionalno povezovanje. Tako bi morda mladi imeli večjo možnost za zaposlitev, saj bi bili boljše naučeni in usposobljeni za delo. Pri tem pa bi sledili strategiji iz leta 2010, ki naj bi se osredotočala na to, da bi se začeli usposablјati že prej v zgodnejših letih in bi bilo njihovo izobraževanje bolj kvalitetno.

»Youth on the move« pa se je osredotočila na to, da bi manj mladih zapuščalo šolo in bi se ta odstotek zmanjšal iz »15 % na 10 %«. Prav tako pa želijo, da bi se število mladih odraslih, ki

se odločijo za terciarno izobraževanje, povečalo, in sicer iz »31 % na 40 %. Želijo pa tudi, da bi se osredotočali na to, v čem so mladi dobri in jim tako našli pravo zaposlitev. Njihova največja želja pa je, da bi lahko »mladi dosegli svoj največji potencial, ki je možen«. Njihov glavni cilj je zmanjšati nezaposlenost, saj če bi bili mladi bolje izobraženi, bi bili posledično tudi bolj »zaposljivi«.

Mladi dandanes vstopajo v izobraževalni sistem, ki jim ne ponuja toliko možnost, saj pogosto iz njega izstopijo brez praktičnega znanja. Če pa bi se že med šolanjem usposabljali in imeli prakse, bi tako imeli več znanja na določenem področju in bi lahko tudi kasneje lažje vstopili na trg dela. Dostikrat se zgodi, da razna delovna mesta pričakujejo predhodne izkušnje in tako mladi, ki so se izobraževali na določenem področju še vedno nimajo dovolj praktičnega znanja, da bi bili kvalificirani za specifično delovno mesto.

S programom »youth on the move« bodo omogočili, da se bodo mladi začeli hitreje izobraževati, prav tako pa stremijo k temu, da bi bilo to izobraževanje bolj kvalitetno kot do sedaj. To izobraževanje bi bilo usmerjeno v usposabljanje mladih ljudi, da bi hitreje vstopali na trg dela. S tem pa bi bili bolj samostojni in bi se posledično tudi prej odselili iz gospodinjstva izvorne družine.

6 Literatura

1. Arnett, Jensen, Jeffrey. 2007. *Adolescence and Emerging Adulthood : A Cultural Approach*. Upper Saddle River (NJ) : Pearson Prentice Hall, cop.
2. Blanchflower, G. David in Richard B. Freeman. 2000. *Youth Employment and Joblessness in Advanced Countries*. University of Chicago Press. Dostopno prek: Googlebooks (6. maj 2015).
3. Bell, Nevin, Fraser, David in David G. Blanchflower. 2011. Young People and the Great Recession. *Institute for the study of labour*. Dostopno prek: <http://ftp.iza.org/dp5674.pdf> (3. maj 2015).
4. Billari, C. Francesco in Aart C. Liefboer 2007. Should I Stay or Should I go? The Impact of Age Norm on Leaving Home. *Demography*, 44 (1): 181–198. Milano: Centre for Research on Social Dynamics and Innocenzo Gasparini Institute for Economic Research, Università Bocconi in Netherlands Interdisciplinary Demographic Institute, The Hague, and Department of Social Research Methodology. Vrije Universiteit Amsterdam.
5. ---, Dimiter Philipov in Paul Baizán. 2001. Leaving Home in Europe: the Experience of Cohorts Born Around 1960. *International Journal of Poulation Geography* 7: 339–356. Germany, Rostock: Max Planck Institute for Demographic research.
6. Das Dores Guerreiro, Maria in Abrantes Pedro. 2004. Moving Into Adulthood in a Southern European Country: Transitions in Portugal. *Portuguese Journal of Social Science* 3 (3). ISCTE.
7. Cairns, David. 2011. Youth, Precarity and the Future: Undergraduate Housing Transitions in Portugal During the Economic Crisis. *Sociologia Porblemas e Práticas* 66: 9–25.
8. --- 2010. Fight or flight? Employment Uncertainty and Geographical Mobility Among Youth in Portugal and Northern Ireland. *V Youth employment and The Future of Work, Youth Knowledge* 10, ur. Jonathan Evans in Wei Shen, 37–47. Council of Europe in European Commission. Dostopno prek: <https://books.google.si/books?id=zKJp2OgfjfQC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false> (20. november 2014).
9. Coimbra, Susan in Marina Goulart Mendonça. 2013. Intergenerational Solidarity and Satisfaction With Life: Mediation Effects With Emerging Adults. *Paidéia* 23 (55): 161–169. Dostopno prek: <http://www.scielo.br/readcube/epdf.php?doi=10.1590/1982->

43272355201303&pid=S0103-55/1982-4327-paideia-23-55-0161.pdf

(11. april 2015).

10. Cordón, Fernández, Antonio, Juan. 1997. Youth Residential Independence. *Journal of Family Issues* 18 (6): 576–607. Consejo Superior de Investigaciones científicas. SAGE Social Science Collections.
11. Crossman, Ashley, 2015. *The Purposes of Research Exploration, Description, and Explanation*. Dostopno prek: <http://sociology.about.com/od/Research/a/Purposes-Of-Research.htm> (10. julij 2015).
12. Domadenik, Polona in Daša Farčnik, Črt Kostevc, Irena Ograjenšek, Tjaša Redek, Nives Simčič, Primož Dolenc, Suzana Laporšek in Milan Vodopivec. 2013. *Trg Dela v Sloveniji: Pregled Stanja in Analiza Izbranih Tem*. Ljubljana: Ekonomska Fakulteta v Ljubljani.
13. Das Dores Guerreiro, Maria in Pedro Abrantes. 2004. Moving Into Adulthood in a Southern European Country: Transitions in Portugal. *Portuguese Journal of Social Science* 3 (3).
14. Dilshad, Rana, Muhammad in Muhammad Ijaz Latif. 2013. Focus Group Interview as a Tool for Qualitative Research: An Analysis. *Pakistan Journal of Social Sciences (PJSS)* 33 (1) : 191–198. Dostopno prek: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=bcabc976-3559-460d-8a37-5a2cc846790c%40sessionmgr198&hid=120> (9. julij 2015).
15. Du Bois-Reymond, Maunela in Lynne Chisholm. 2006. *The Modernization of Youth Transitions in Europe. New Directions for Child and Adolescent Development* 113. San Francisco : Jossey-Bass, cop.
16. Eurostat. 2015. *Statistics Explained*. Unemployment Statistics. Youth Unemployment Trends. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics#Youth_unemployment_trends (12. april 2015).
17. European Commission. 2012. *Social Inclusion of Youth on the Margins of Society: Policy Review of Research Results*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/research/social-sciences/pdf/policy_reviews/social-inclusion-of-youth_en.pdf (6. junij 2015).
18. --- 2015. *Employment, Social Affairs & Inclusion*. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/social/keyDocuments.jsp?advSearchKey=youth+unemployment&mode=advancedSubmit&langId=en&policyArea=&type=0&country=19&year=2015> (12. julij 2015).

19. European Research Area. 2011. *European Policy Brief: Intergenerational Solidarity in Relation to Homeless Young People*. Dostopno prek: https://www.movisie.com/sites/www.movisie.com/files/files/projects/CSEYHP/PolicyBrief_IntergenerationalSolidarity.pdf (6. junij 2014).
20. Furlong, Andy, Fred Cartmel. 2007. *Young People and Social Change: New Perspectives*. Maidenhead ; New York : McGraw-Hill/Open University. 2. Izd.
21. Holdsworth, Clare in David Morgan. 2005. *Transitions in Context: Leaving Home, Independence and Adulthood*. Maidenhead (England) ; New York : Open University Press.
22. Iacovou, Maria. 2011. *Leaving Home: Independence Togetherness and Income in Europe. Population Division Expert Paper 2011/10*. New York: Essex University. Dostopno prek: http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/expert/2011-10_Iacovou_Expert-paper.pdf (20. maj 2015).
23. Ignjatovič, Miroljub, Anton Kramberger, Samo Pavlin, Marjan Svetličič, Darja Štarkl in Martina Trbanc. 2007. *Zaposljivost v Sloveniji: Analiza Prehoda iz Šol v Zaposlitev: Stanje, Napovedi, Primerjave*. Ljubljana: Fakulteta za Družbene vede; Knjižna zbirka: Profesija.
24. Jones, Gill. 1995. *Leaving Home*. Open University Press. CES.
25. Klemenčič, Sonja in Valentina Hlebec. 2007. *Fokusne Skupine kot Metoda Presojanja in Razvijanja Kakovosti Izobraževanja*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije
26. Kuhar, Metka, 2012. Podaljšano sobivanje staršev in mladih odraslih v Slovenji: Razsežnosti, dejavniki in implikacije. *Socialno delo* 51 (6): 365–378. Dostopno prek: <http://metinalista.si/wp-content/uploads/Podalj%C5%A1ano-sobivanje-star%C5%A1ev-in-mladih-odraslih-v-Sloveniji-Socialno-delo-2012.pdf?b7d833> (14. julij 2014).
27. --- 2013. Analiza Dejavnikov Podaljšanega Sobivanja Staršev in Otrok v Sloveniji. *Teorija in Praksa* 50: 5–6. Dostopno prek: <http://www.fdv.uni-lj.si/docs/default-source/tip/analiza-dejavnikov-podalj%C5%A1anega-sobivanja-star%C5%A1ev-in-otrok-v-sloveniji.pdf?sfvrsn=0> (5. julij 2015).
28. Lavrič, Miran, Sergej Flere, Marina T. Kranjc, Rudi Klanjšek, Bojan Musil, Andrej Naterer, Andrej Kirbiš, Marko Divjak in Petra Lešek. 2011. *Mladina 2010: Družbeni Profil Mladih v Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino; Maribor: Aristej.

29. Lutz, Wolfgang, Rudolph Richter in Chris Wilson 2006. *The New Generations of Europeans: Demography and Families in the Enlarged European Union*. London: Sterling (VA) : Earthscan.
30. Manoilov, Marjan. 2010. *Osnove Metodologije in Statistike*. Zavod Novoznanje: Nova Gorica. Dostopno preko: https://books.google.si/books?hl=sl&lr=&id=b7bkfdk3qSsC&oi=fnd&pg=PT4&dq=neverjetnostno+vzor%C4%8Denje&ots=pCV8sI0NoO&sig=1Ecmv9k9MvQGo-etwHgS11IFGiA&redir_esc=y#v=onepage&q=neverjetnostno%20vzor%C4%8Denje&f=false (7. julij 2015).
31. Morgan, L. David. 1996. Focus Groups. *Annual Review of Sociology* 22: 129–152 Dostopno prek: http://www.researchgate.net/publication/261773532_Focus_Groups (8. julij 2015).
32. --- 2013. Focus Groups as Qualitative Research: Planning and research design for focus groups. *SAGE Research Methods*. Dostopno prek: http://studysites.sagepub.com/gray3e/study/chapter18/Book%20chapters/Planning_and_designing_focus_groups.pdf (7. julij 2015).
33. National Youth Agency. 2014. *Key Housing Issues for Young People*. Dostopno prek: <http://www.nya.org.uk/wp-content/uploads/2014/06/Key-Housing-Issues-for-Young-People.pdf> (12. junij 2015).
34. Nico, L. Magda. 2009. *Life Style and Condition. European Union*. Council of Europe.
35. --- 2010. *Individualized Housing Careers in Early Adulthood: Conditions and Constraints in a Familistic Society*. *Sociological Research Online* 15 (1) CIES, ISCTE-IUL, Centre for Research and Studies in Sociology ISCTE-IUL - Lisbon University Institute.
36. Oplotnik, J. Žan, Andreja Črnak-Meglič, Milvoja Šircelj, Tina Žnidaršič, Nada stropnik, Polona Bracar, Mojca K. Šebart, Slavko Gaber in Alojz Pluško. 2006. *Children and Youth in the Ttransitional Society: Analysis of the Situation in Slovenia*. Ljubljana : Ministry of education and sport, The Slovenian Office for Youth ; Maribor : Aristej.
37. Pappámikail, Lia. 2005. Adulthood Sense: Youth and Social Changes in Portugal Today. V *Autonomy of the Young in Europe*, ur. Sandra Gavia Sabbah. *Youth Studies Magazine* 71: 41–54. Dostopno prek: <http://www.injuve.es/sites/default/files/2013/43/publicaciones/autonomyoftheyoungineurope.pdf> (21. maj 2014).

38. --- 2007. Youth Transitions in Portugal: Identities, Adulthood Meanings and Social Change in Southern Europe. Instituto de Ciências Sociais da Universidade de Lisboa, Portugal. All Academic research. *American Sociological Association*. Dostopno prek: http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/1/8/2/6/3/p182639_index.html (9. april 2015).
39. Ule, Mirjana, Tanja Rener, Vlado Mihelj, Slavko Kurdija in Metka Mencin Čeplak. 1996. *Predah za Študentsko Mladino*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za Šolstvo: Ministrstvo za Šolstvo in Šport, Urad Republike Slovenije za Mladino.
40. --- in Metka Kuhar. 2003. *Mladi, Družina, Starševstvo: Spremembe življenjskih potekov v pozni moderni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede; Knjižna zbirka: Psihologija vsakdanjega življenja.
41. --- 2008. *Za Vedno Mladi?: Socialna Psihologija Odraščanja*. Ljubljana: Fakulteta za Družbene Vede; Knjižna zbirka: Psihologija vsakdanjega življenja.
42. Schnaiberg, Allan in Sheldon Goldenberg. 1989. From Empty Nest to Crowded Nest: the Dynamics of Incompletely-launched Young Adults. *Social problems* 36 (3): 251–269. Oxford University Press.
43. Statista. 2015. *The Statistics Portal: Youth Unemployment Rate in EU Member States as of May 2015 (seasonally adjusted)*. Dostopno prek: <http://www.statista.com/statistics/266228/youth-unemployment-rate-in-eu-countries/> (8. julij 2015).
44. Trochim, William M. K. 2013. *Research Methods: Knowledge Base*. Dostopno prek: <http://www.socialresearchmethods.net/kb/sampon.php> (8. julij 2015).

Priloga

Priloga A: Fokusna skupina Slovenija (vprašanja)

1. Starost:
2. Spol:
3. Kje trenutno živite?
4. Kakšni so razlogi za to?
5. Kaj menite o podaljšanem izobraževanju in ali ste še v izobraževalnem sistemu? (Je to eden od razlogov za podaljšano bivanje s starši?)
6. Ali imate službo? (Je ta služba stalna, začasna, projektno delo, itd.)
7. Če je nimate, ali si jo imate namen poiskati v bližnji prihodnosti?
8. Menite, da je težko najti službo v Sloveniji? Ali država pomaga? (Razložite.)
9. Se vam zdi, da ste odvisni, pol- odvisni ali neodvisni od svojih staršev? Kakšno podporo imate od staršev –finančna, čustvena, itd. (koliko svobode, avtonomnosti imate?)
10. Ste povezani z družino? (Če ste, ali menite, da je to tudi razlog, da ostajate doma?)
11. Menite, da so v Sloveniji na splošno mladi povezani s svojimi družinami? Ali mladi ostajajo doma zaradi medgeneracijske povezanosti? (Razložite.)
12. Koliko je družinskih članov?
13. Se vam zdi, da je Slovenija znana po tradicionalnosti v družini in zato ne gredo od doma? (Razložite.)
14. Ali bivate doma zaradi udobja, ali ker resnično niso dobre možnosti?
15. Imate v načrtu si v bližnji prihodnosti poiskati stanovanje?
16. Ali menite, da je težko najti stanovanje v Sloveniji? Ali država pomaga? (Razložite.)
17. Ali bi lahko v tem trenutku živeli na svojem? (Zakaj da ali ne?)
18. Ste se kdaj odločili živeti na svojem, vendar vam ni uspelo?
19. Ali menite, da si lahko v tem trenutku ustvarite lastno družino?
20. Se želite kdaj poročiti in imeti otroke? (Razlogi za ali proti.)
21. Kdaj imajo po vašem mnenju ljudje otroke in kdaj se poročijo?
22. Se vam zdi, da se je skozi leta kaj v zvezi s to tematiko kaj spremenilo?

Priloga B: Fokusna skupina Portugalska (vprašanja)

1. Age
2. Gender
3. Where do you live at the moment?
4. If you live at home what are the reasons?
5. Are you still at school?
6. What do you think about extended education?
7. Do you have a job?
8. Do you have a plan to find a job when you finish school?
9. Do you think that is hard to find a job in Portugal? (Does your country help you to find a job?) (please explain)
10. Do you think you are dependent or semi-dependent on your parents?
11. Are you close with your family?
12. Do you think that young people are close (in general) with their family in your country?
13. How many members are in your family?
14. Do you think that Portuguese families are traditional?
15. Do you live at home because it is comfortable or because it is financially impossible to have your own place?
16. Are you planning to find your own apartment in the future? (Does your country help you get an apartment?)
17. Is it easy to find an apartment in Portugal? (please explain)
18. Have you ever tried to live alone but because of the financial problems came back home?
19. Do you think that you can afford to live on your own?
20. What (do you think) is the average age in Portugal that people have children and get married?
21. Do you want to get married or have children?
22. Do you think you can have your own family right now?
23. Do you think that the situation has changed over the years? (How)

Priloga C: Transkripcija Portugalske fokusne skupine

(Prevedena iz angleščine v slovenščino)

Pozdravljeni! Sem Irena Horjak in pišem diplomsko nalogo na temo Podaljšano bivanje s starši v Sloveniji in na Portugalskem. Zanima me zakaj mladi odrasli ostajajo doma, torej kakšni so razlogi. Prosila bi vas za izčrpne odgovore. Želela bi, da mi poveste vaše izkušnje in misli o tej temi. Hvala, ker ste se udeležili moje fokusne skupine.

1. Starost: M.: 25 let, P. S.: 24 let, P. P.: 20 let, A.: 21 let G.: 22 let, J. N.: 24 let, S.: 21 let, J. S.: 28 let, N.: 25 let.

2. Spol: 7 moških in 2 ženski.

Kje trenutno živite?

M.: »Trenutno živim doma s sestro in mamo.«

P. S.: »Prav tako živim s doma s starši in s sestro.«

N.: »Živim doma, vendar ločeno.«

A.: »Večino časa živim v Lizboni, zaradi moje univerze, ampak drugače živim s starši v Alentejo (jug Portugalske).«

G.: »Živim v hiši svojih staršev.«

P. P.: »Živim v študentskem domu.«

J. S.: »Doma.«

S.: »Pri starših.«

3. Kakšni so razlogi za to?

M.: »Finančno nisem dovolj stabilen, lahko bi živel s prijatelji, ampak si ne bi mogel privoščiti drugih stvari, ne bi mogel uresničevati svojih sanj, trenutno menim, da je nuja da živim doma.«

N.: »Nimam denarja, ne morem si privoščiti stanovanja, mogel bi porabiti ves denar, ki ga imam, v prihodnosti si želim živeti sam, morda v drugi državi.«

P. S.: »Starši želijo da sem doma, hrana je dobra (smeh), lahko bi živel s stricem vendar imam prijatelje tukaj.«

S.: »Dom staršev je blizu šole.«

G.: »Še študiram.«

A.: »Prav tako še študiram in nimam svojega dohodka.«

J. S.: »Še vedno živim s starši, ker moja plača ni dovolj, da bi lahko najel stanovanje. Ampak odhajam, na drugo delovno mesto in imam v načrtu si najti stanovanje in to v naslednjem letu.

4. Ali ste še v izobraževalnem sistemu?

M.: »Ne nisem več.«

P. S.: »Sem študent.«

A.: Prav tako sem še študentka.«

J. N.: »Sem še tudi študent.«

P. P.: »Tudi.«

G.: »Prav tako.«

N. in S.: »Enako.«

S.: »Sem študentk.«

J. S.: »Jaz pa sem že dokončal študij.«

5. Kaj menite o podaljšanem izobraževanju?

N.: »Namreč sam zaključujem magisterij za inženirja. Na Portugalskem nisi priznan, če nimaš magisterija. Ne obžalujem, da sem šel naprej saj sem se veliko naučil.«

P. S.: »Če ne bom našel primerne službe se bom še naprej izobraževal.«

M.: »Šel sem in odnehal. Želim si iti iz Portugalske. Prav tako si želim iti nazaj v šolski sistem, saj se želim naučiti več in ker dajejo velik poudarek na izobrazbo.«

A.: »Menim, da se je vedno dobro naučiti nekaj več ali se še naprej učiti, ampak moj namen je končati diplomu in si najti službo.«

J. S.: »Menim, da je dobro.«

P. P.: »Menim, da je zelo pomembno za službe, ki so bolj specializirane, kot na primer zdravnik, učitelj, matematik, znanstvenik, itd, manj specializirane službe kot so kmetovalec, voznik avtobusa, tajnica, ne potrebujejo podaljšanega izobraževanja, saj je zahtevano "how-to" kot na primer razni programi za usposabljanje.«

G.: »Dobra ideja. □«

J. N.: »Jaz tudi menim, da je dobra ideja, saj bi se vsi morali izobraževati, prav tako pa je pomembno, kaj ti največ pomeni.«

S.: »Zdi se mi kot alternativa, da si pridobiš znanje na določenem področju in tako imaš boljši dostop do tega dela.«

6. Ali imate službo?

N.: »Imam službo, vendar moram še vedno končati magisterij.«

M.: »Prav tako, nisem več v šolskem sistemu.«

P. S.: »Delam na univerzi in sem še študent.«

A.: »Ne.«

G.: »Ne.«

J. N.: »Ne, ampak sem dobil sem pripravništvo.«

P. P.: »Nimam zaposlitve, sem študent.«

J. S.: »Imam.«

S.: »Nisem zaposlena, vendar delam nekaj med šolanjem.«

7. Ali si imate namen najti službo, po končani izobrazbi?

J. N.: »Da seveda.«

A.: »Da.«

G.: »Tudi jaz si imam namen poiskati službo.«

P. P.: »Da želim biti teoretični fizik.«

S.: »Planiram najti službo na svojem področju.«

P.S.: »Če bom imel finančne probleme da, ampak želim delati nekaj kar si želim.«

8. Menite, da je težko najti službo na Portugalskem?

A.: »Dandanes je težko najti službo na Portugalskem. Vlada je ustvarila program pripravništva za nezaposlene mlade ljudi, ampak so le trenutne in ko se pripravništvo konča imamo zagotovljeno, da bomo lahko delali v tem podjetju. Trenutno so naše možnosti odvisne od naše izobrazbe in končne ocene kakor tudi je težko si pridobiti izkušnje. Delodajalci želijo ljudi z izkušnjami, kar pa ni lahko. Po drugi strani pa je težko začeti, kje da bi si pridobili izkušnje.«

M. in P. S.: »Se strinjava.«

S.: »Odkvisno, veliko je služb, vendar niso dobro plačane in niso takšne, katere bi si želel imeti. Službe, ki jih lahko dobijo mladi pri nas so večinoma slabo plačana pripravništva.«

G.: »V moji stroki arhitekture je težko najti zaposlitev. Lahko dobiš neke komercialne zaposlitve na tem področju, vendar zaradi česa sem študiral 5 let je pa težko. In to je vse zaradi svetovne ekonomije in ni to samo na Portugalskem. Pa je še vedno težje najti zaposlitev kot na primer na Danskem.«

J.: »Trenutna situacija ni idealna, da bi mladi našli službo. Čeprav zadnje čase cenejša delovna sila privablja nekatera mednarodna podjetja v državo. Odkvisno je tudi od tega, kaj oseba študira. Če študiraš na nekem področju, kjer je veliko povpraševanje na primer smeri inženiringa boš dobil službo, verjetno plača ne bo tako visoka, ampak to je druga tema. Če pa študiraš nekaj, kjer ni velikega povpraševanja kot na primer paleontologija, je službo skoraj nemogoče dobiti.«

J. N.: » Se strinjam, odvisno je kaj študiraš, na primer na področju telekomunikacij ni težko, kakor tudi ne na področju računalništva. Težko pa je najti službo na področju psihologije, sociologije in tako dalje.

P. P.: »Menim, da je brez podaljšanega izobraževanja težko najti službo. Tudi če jo najdeš je slabo plačana. Na nekaterih področjih, kot so na primer zgodovina in umetnost je na Portugalskem, težko najti zaposlitev tudi z diplomo. Na znanstvenem področju pa mislim, da ni tako težko, vendar se ljudje še vedno odločajo emigrirati, ker si bolje plačan v drugih državah, in na začetku kariere je dobro imeti izkušnje, saj lahko delaš na najboljših univerzah na svetu, tako je seveda na mojem področju. Ljudje, ki so zaključili študij na mojem področji, sedaj delajo na univerzah in centrih v različnih državah kot na primer Švedska, Nizozemska, Francija in tako dalje. Malo se jih odloči ostati na Portugalskem.«

9. Se vam zdi, da ste odvisni, pol- odvisni ali neodvisni od svojih staršev?

M.: Zdi se mi, da sem pol odvisen, saj še živim doma vendar imam službo.

N.: »Enako.«

G.: »Sem odvisen.«

P. S.: »Sem popolnoma odvisen od staršev.«

A.: »Tudi.«

J. N.: »Sem neodvisen, saj bom delal v Franciji.«

P.P: »Sem pol-odvisen, saj prejemam štipendijo, vendar mi mama še vedno daje dodaten denar.«

J. S.: »Sem pol-odvisen.«

S.: »Enako.«

10. Ste povezani z družino?

N.: »Nisem povezan z družino, imam rad, ampak se ne pogovarjamo veliko, rajši se pogovarjam s prijatelji.«

P.S: »Ne razumem se z mamom, povezan sem s starimi starši.«

M.: »Kot sem že prej povedal živim z mamom in s sestrom, z mamom sem povezan, saj je oče šel stran, s sestrom se ne razumeva tako saj je še premlada.«

J. N.: »Da.«

J. S.: »Tudi.«

A.: »Več ali manj.«

G.: »Fizično da.«

S.: »Delno.«

P. S: »Imam samo mamom, tako da ja.«

11. Menite, da so na Portugalskem splošno mladi povezani s svojimi družinami?

P. S.: »Kot sem že rekel jaz se ne, in tudi moji prijatelji niso.«

A.: Na splošno ne vem. Poznam ljudi, ki se in ljudi, ki se ne.

N.: Menim, da je čisto odvisno.

S.: »Portugalci so radi s svojimi družinami in jih spoštujejo.«

P. P.: » Jaz bi rekel, da ja. Večina staršev mojih prijateljev vedo veliko o svojih sinovih in so močno vključeni v njihova življenja. Pogovarjal sem se z enim od njihovih staršev in je bilo kot bi se pogovarjal z nekom mojih let.«

J. N.: Jaz menim, da so, saj so na Portugalskem na splošno zelo močne.

G.: jaz menim, da so. Poznam človeka, ki se je odselil od doma in si najel stanovanje čisto blizu svojih staršev.

J. S.: »Ponavadi so.«

12. Koliko je družinskih članov?

N.: »Imam samo enega brata in seveda starši.«

M.: »Mama in sestra.«

P. S.: »Starši, sestra, ter stari starši.«

G.: »Živimo v hiši in smo trije.«

A. in J. S.: » 4.«

S.: »V naši hiši smo štirje, vendar kot ožjo družino smatram tudi tete, strice, bratrance.«

P. P.: »Midva z mamo.«

13. Se vam zdi, da je Portugalska znana po tradicionalnosti v družini in zato ne gredo od doma?

N.: »Zame ne, ljudje se hočejo ločiti od družine.«

S.: »Mislim, da je Portugalska kombinacija modernega in tradicionalnega koncepta. Smo odprti in poskušamo to prenesti na starejše, da bi bili bolj odprti za novosti. Še vedno pa praznujemo tradicionalne praznike, kot so božič, rojstni dnevi, skupaj hodimo na dopuste in tako dalje.«

P.S: »Po mojem mnenju mogoče na jugu (podeželje) tukaj ne v mestu gr predvsem za bližino mesta in zato ostajamo doma, denar gre v druge namene.«

M.: »Razlog so finančne krize velika nezaposlenost, ne zdi se mi da je tradicija, morda 20 let nazaj.«

A.: »Jaz menim, da je tradicionalna.«

J.: »Jaz tudi menim. Da je saj smo obdržali veliko tradicionalnih običajev, res pa je, da smo jih veliko izgubili.«

G.: »Prav tako menim, da je tradicionalna. 99% je katolikov in ohranjamo določene stvari kot na primer poroka.«

P.P.: »Po moje ni več tako tradicionalna.«

J. S.: »Menim, da so čeprav ne tako kot prej.«

14. Ali bivate doma zaradi udobja, ali ker resnično niso dobre možnosti?

N.: »Morda tudi, saj mi mama pere perilo, kuha.«

P. S.: »Ne resnično nimam možnosti iti od doma.«

G.: »Finančno ni mogoče, zelo sem vesel, da mi starši plačujejo študij.«

M.: »Če bi šel od doma stanovanje ne bi bilo tako udobno, doma nimam veliko skrbi, vendar se ne počutim tako dobro zaradi moje mame vse zame, želim si biti na svojem in početi vsa opravila sam.«

A.: »Trenutno je finančno nemogoče zame, da bi imela svoje stanovanje, ker nimam dohodka.«

S.: »Enako, ne morem si privoščiti svojega stanovanja in vseh stroškov.«

J. N.: Jaz bom živel kmalu na svojem, moji prijatelji pa živijo doma, saj je udobno in lahko prišparajo nekaj denarja.«

J. S.: »Živim s starši, ne ker je finančno nemogoče, vendar ker je finančno težko. Z mojo plačo, bi lahko plačal račune, vendar mi ne bi ostalo nič denarja za druženje s prijatelji in potovanja.«

P. P.: »Kot sem že prej povedal živim v študentskem domu, ker je fakulteta daleč stran od doma.«

15. Imate v načrtu si v bližnji prihodnosti poiskati stanovanje?

N.: »V roku dveh let želim imeti stanovanje.«

P.S.: »Ne planiram še živeti na svojem, razen če bi imel dobro priložnost.«

M.: »Tako kot N. želim iti na svoje v roku dveh let, vendar v tujino.«

G.: »Da seveda, ampak ne na Portugalskem. To je seveda zaradi mojih profesionalnih ciljev. Vendar bi rad imel tukaj stanovanje vendar bom težko našel zaposlitev v svoji stroki.«

J. N.: »Da, vendar ne na Portugalskem. Portugalska ne daje nobene pomoči, kolikor vem si sam zase.«

A.: »Da, imam načrt si najti svoje stanovanje. Malo je težko zaradi tega, ker so službe nezanesljive. Ni več služb do konca življenja (»jobs for life«) in če nisi bogat si moraš dobiti

posojilo, vendar ljudje nimajo zagotovila. Ko bo čas prišel bom verjetno živela v hiši svojih starih staršev, ki so mi jo zapustili.«

P. P.: »Ne razmišljam o tem, želim si pridobiti izkušnje v tujini in se nato morda vrniti. Dober primer je bil eden fizik, ki si je pridobil veliko izkušenj v različnih državah in se potem vrnil, sedaj uči na Instituto Superior Tecnico, na moji univerzi in ima zaradi izkušenj veliko dobrih idej.«

J. S.: »Kot sem že prej rekel, imam namen v roku enega leta. Drugače pa lahko povem, da obstaja državni program po imenu "Porta 65", kjer lahko mladi zaprosijo za stanovanje, tako država plača prvo leto polovično najemnino, odvisno od najemnine.«

S.: »Imam si namen najti stanovanje v roku enega do dveh let. Morem pa reči, da program »Porta 65« ne pomaga ravno najti stanovanja, lahko se prijaviš in če si izbran ti pomaga s stroški.«

16. Ali menite, da je težko najti stanovanje na Portugalskem?

P.P.: » Blizu univerze, za študente ni težko. Verjetno so malo dražja. Drugače pa ne vem, verjetno je lahko in poceni.« (smeh)

A.: »Odvisno je od tipa stanovanja in koliko si pripravljen plačati. Na primer če želiš kupiti stanovanje v Lizboni lahko stane dvakrat več kot pa isto stanovanje v Setúbal ali pa na jugu.«

S.: »odvisno kakšno stanovanje si želiš, ampak je lahko.«

P.S.: »Meni so trenutno težko dosegljiva, saj nisem zaposlen.«

M in N: »Se strinjava.«

J : »Meni se zdi, da je na Portugalskem dokaj lahko najti stanovanje, saj so trenutno poceni, veliko hiš je praznih.«

G.: »Če imaš nekaj denarja ja. Lahko najameš kakšno staro hišo. Banke in vlada jih oddaja in prodaja za kar dobro ceno.«

J. S.: »Se strinjam, lahko najdeš stanovanje, težko pa ga je plačati. Najemnine so zelo visoke v primerjavi z plačami.«

17. Ste se kdaj odločili živeti na svojem vendar vam ni uspelo?

M.: »Nikoli nisem živel na svojem, ko se bom odločil živeti na svojem se ne bom vrnil. Menim pa, da je veliko ljudi, ki gredo velikokrat na svoje in pridejo nazaj, saj ne razmišljajo dovolj dobro.«

G.: »Ne.«

P. S. in N.: »Se popolnoma strinjam z M.«

A. in P. P.: »Ne ni se mi še zgodilo.«

J. N.: »Tudi pri meni se še to ni zgodilo.«

J. S.: »Ne.«

S.: »Meni se še tudi ni to zgodilo.«

18. Ali bi lahko v tem trenutku živeli na svojem?

N.: »Imam zadostno plačo, ampak ne bi mogel uživati življenja kot ga danes.«

M.: »Pri meni je povsem enako.«

P.S.: »Še ne delam.«

A.: »Trenutno še ne.«

G.: »Ne.«

P.P.: »Tudi te.«

J. N.: »Da.«

J. S.: »Če denar ne bi bil problem, bi lahko živel na svojem.«

S.: »V prihodnosti si bom lahko.«

19. Kdaj imajo po vašem mnenju ljudje otroke in se poročijo?

P.S.: »Otroke imajo, ko so stari okoli trideset let, predvsem v večjih mestih.«

M.: »Starost narašča, menim da ljudje, ki ne študirajo imajo otroke hitreje kot ostali.«

A.: »Da. Menim, da imajo ženske otroke nekje med 28 do 30 leta, moški pa od 32 do 35 leta.«

G.: »Starost je nekje 25- 30 leta.«

J. N.: »Se strinjam.«

P.P.: »Pri 30ih in imajo diplomo, saj lahko imajo udobno kariero. Veliko pa je tudi najstnikov in mladih, ki začnejo delati po srednji šoli, tako da mogoče okoli 23 let. Ne vem točno.«

J. S.: »Jaz pa menim, da se poročijo povprečno med 26 in 28 letom, otroke pa imajo pri 29 letih.«

S.: »Tudi jaz menim, da okoli 26 leta.«

20. Se želite kdaj poročiti in imeti otroke?

N.: »Nočem se poročiti, morda bi živel s punco vendar nočem uradnosti.«

P.: »Poroke so lepe, nočem cerkvene poroke, želim samo zabavo (smeh).«

M.: »Poroka ni zame, morda bi se poročil, ampak ne cerkveno.«

J.: »Trenutno ne.«

P.P.: »Želim si eno punčko in enega fantka. Kar se tiče religiozne ceremonije ne vem. Stvar dogovora.«

A.: »Da, želim se poročiti kot tudi imeti otroke.«

G.: »Prav tako.«

S.: »Enako.«

J. S.: »Jaz pa se nočem poročiti, bi pa živel s kom in imel otroke.«

21. Ali menite, da si lahko v tem trenutku ustvarite lastno družino?

P. S.: »Mislim, da bi jo lahko imel, ampak želim še uživati, vendar nočem biti star šestdeset let ko bo moj otrok dvajset.«

N.: »Mogoče, ampak nimam punce, moja služba ni tako dobra, da bi lahko imel družino.«

J. N.: »Če bi se potrudil, vsekakor.«

M.: »Nimam denarja zato ne morem imeti družine. Sem razmišljal, rad bi imel to priložnost, vendar bi rad dosegel še veliko stvari, težko bi bilo če bi imel otroka.«

A.: »Trenutno še ne saj še nimam svojega dohodka.«

J. S.: »Ne.«

P. P.: »Ni možnosti.«

S.: »Bilo bi težko, vendar nič ni nemogoče.«

22. Se vam zdi, da se je skozi leta kaj v zvezi s to tematiko kaj spremenilo?

A.: »Zaradi nestabilnosti, se danes ljudje poročajo kasneje (ali pa le živijo skupaj) in imeti otroke pada ven iz seznama prioritet.«

G.: »Menim, da ne veliko. Ljudje odhajajo od doma pri 30 letih nekateri poročeni in z otroci. Menim, da so tudi starši krivi, ker nočejo svojih otrok iz hiše, to je seveda v določenih primerih.«

Ostali: se strinjajo.

J. N.: »Na podeželju se tradicija ni spremenila. V mestu pa se je. Ljudje so postali bolj praktični in so pod vplivom "zunanjih vplivov".«

J. S.: Da. Ko je Portugalska začela prejemati denar od Evropske unije in se začela razvijati, je večina ljudi začela dobivati nove priložnosti. Izobraževanje ni bilo več dostopno le v visokim razredom. Vsakdo si je lahko privoščil imeti višjo izobrazbo. Ker je Portugalska bila v razvoju je bilo veliko možnosti za zaposlitev in so bili ljudje dobro plačani. To je bil portugalski scenarij do 2000-ih. V letu 2011 je Portugalska imela finančno krizo (nismo več prejeli denar EU) in veliko stvari je začelo propadati. Socialni prejemki so se zmanjšali. Sedaj je veliko ljudi, ki nimajo zaposlitve in zato morajo njihovi otroci zapustiti študij. Podjetja so začela dajati nizke plače zaposlenim, z izgovorom, da je finančna kriza. Vlada je prav tako začela liberalizirati politiko najemnine. Zdaj lastnik stanovanja, lahko daje najemnino po svoji ceni, saj so ceno brez

diskriminacije. Za primer sem že videl nekaj stanovanj, ki so izgledala kot lope, vse se je podiralo in lastnik, je to stanovanje oddajal za 550 € na mesec.

P. P.: »Da. Močno se je spremenilo. Pred revolucijo, so bile družine tradicionalne. Od takrat so se stvari spremenile. Ženske sedaj delajo in niso toliko časa doma. Otroci bogatih družin so vzgojeni s pomočjo varuš, otroci revnih družin so vzgojeni s pomočjo ulic. Jaz sem vzgojen v srednjem razredu, in moji starši so bili prisotni kolikor so lahko bili. Imel sem izkušnje ulic, ampak sem kasneje razumel, da se jih morem izogibati. Veliko mladih se jih ne. Včasih še prosim za denar od mame. Moja mama je bolna, težko je plačati vse stroške. Moj oče je umrl. Država mi plačuje tretjino minimalne plače, saj imam pokojnega starša in sem še v izobraževalnem sistemu. Prav tako pa dobivam še štipendijo. Če ne bi dobival tega bi moral zaprositi za posojilo ali začel delati. Še vedno pa je bolje se prebijati kot pa ne delati to kar želiš, prav tako pa sem zelo hvaležen svoji državi in upam, da ji bom lahko nekoč povrnil.«

S.: »Zdi se mi, da so sedaj ljudje bolj odprti za novosti.«

Hvala lepa, da ste si vzeli čas in mi odgovorili na vprašanja!

Priloga D: Transkripcija Slovenske fokusne skupine

Pozdravljeni! Sem Irena Horjak in pišem diplomsko nalogo na temo Podaljšano bivanje s starši v Sloveniji in na Portugalskem. Zanima me kakšni so razlogi, da mladi odrasli ostajajo doma. Postavila vam bom nekaj vprašanj in vas prosila, da dobro razmislite in mi poveste vaše izkušnje in misli o tej temi. Zahvaljujem se vam, da ste se udeležili fokusne skupine.

1. Starost: Maja: 29 let, Tina: 30 let, Tjaša: 20 let, Marko: 25 let, Anže: 24 let, Jure: 28 let, Anja: 25 let, Mojca: 29 let, Špela: 25 let.

2. Spol: 6 žensk in 3 moški.

3. Kje trenutno živite?

Tina: »Doma z mamo.«

Mojca: »Pri starših.«

Anže: »Doma pri starših.«

Marko: »Enako.«

Špela: »Med tednom živim v Ljubljani, med vikendom živim doma pri starših.«

Tjaša: »Enako.«

Jure: »V študentskem domu.«

Maja: »Trenutno živim doma s starši.«

Anja: »Doma s starši in sestro.«

4. Kakšni so razlogi za to?

Tina: »Sva same z mamo ima premalo pokojnino.«

Jure: »Študij.«

Mojca: »Razlogi so finančni.«

Anja: »Nimam denarja, saj še nimam službe. Doma imam lagodje, torej hrano, starši kuhajo, prav tako pa nisem sama.«

Maja: » Pri meni je razlog nezaposlenost, zatorej finančna neodvisnost od staršev-to je glavni razlog.«

Anže: » Pri meni ni posebnih razlogov.«

Špela: »Doma je lepo imam družbo staršev, v Ljubljani ni tako udobno.«

Tjaša: »Se strinjam, sama sem med tednom v študentskem domu.«

Marko: »Živim doma, ker ni službe za nedoločen čas in ker so najemnine predrage.«

5. Kaj menite o podaljšanem izobraževanju in ali ste še v izobraževalnem sistemu? (Je to eden od razlogov za podaljšano bivanje s starši?)

Špela: » Z gimnazijsko izobrazbo se je potrebno izobraževati naprej, sedaj sem na magisteriju, da bom pridobila boljši naziv, prav tako pa bom tako dobila boljši status. Zraven pa še lahko delam

preko študentskega dela. Vlečenje ni nujno slaba stvar, ni nujno, da bi se prej osamosvojili, saj ne bi dobili zaposlitve, če nimaš visoke izobrazbe ni dostojnih služb. Imam morda star način razmišljanja po fakulteti bom dobila službo, čeprav morda ni tako.«

Anja: »Sama nisem več v izobraževanju, sem že diplomirala in sem zaključila. Ga ne podpiram, saj ga smatram za lenuštvu, čeprav sem tudi sama to počela. Delno smo pa prisiljeni, saj ni dela in bolj lagodno je biti študent kot pa na zavodu.«

Tjaša: »Sem v izobraževalnem sistemu, saj z gimnazijsko izobrazbo ne bi mogla delati, kar bi želela. Ne bi delala fizično.

Tina: »Nisem več, ne bi se mi dalo. Čeprav sedaj delovna doma teče, kar je pametno.«

Maja: »Jaz tudi nisem več, vendar sem podaljševala študentski status kolikor dolgo sem ga lahko, seveda pa bi ga prekinila, če bi se mi ponudila priložnost za delovno mesto. Ko si v izobraževalnem sistemu, še ne poznaš trga dela, mladi poslušamo grozne zgodbe od svojih staršev, da se moramo šolati, da ne bi rabili delati, vendar ko vstopimo na trg dela vidimo, da temu ni tako, tudi ljudje z diplomami morajo zaradi pomanjkanja ponudbe poprijeti za dela, ki niso v njihovi delovni stroki, kot na primer čiščenje, delo v trgovini.«

Jure: »Podaljšano izobraževanje je koristno, saj s tem posameznik poleg dodatnega znanja in izkušenj pridobi tudi čas, katerega lahko uporabi za osebno rast. Negativne posledice pa so pomanjkanje rednega dohodka, in ja, iz tega izhaja poglaviten razlog za podaljšano bivanje s starši.«

Mojca: »Sem v podaljšanem izobraževalnem sistemu. Glede na moje okoliščine je to vsekakor eden od ključnih vzrokov, ki pa zagotovo ni edini vzrok. V kolikor bi bil v Sloveniji urejeno področje problematike zaposlovanje mladih ne bi prihajalo do podaljšanega bivanja pri starših ne glede na izobraževalni sistem.«

Anže: »Podaljšano izobraževanje nima pomena, največji razlog za to pa je premalo delavnih mest, zato se, kdor nima službe naprej izobražuje. Sam nisem več v izobraževalnem sistemu.«

Marko: »V današnjem času tudi podaljšano izobraževanje ne izboljša možnosti zaposlitve.«

6. Ali imate službo? (Je ta služba stalna, začasna, projektno delo, itd.)

Jure: »Nimam službe v tej osnovni stalni obliki, imam pa več občasnih zaposlitev, in sicer nekaj del za posamezna podjetja preko študentskega dela, potopisna predavanja ter ostalo projektno delo preko društev in zavodov.«

Mojca: »Imam in se nanaša na projektno delo (EU financiranje).«

Tina: »Da.«

Anže: »Imam stalno zaposlitev.«

Anja: »Nimam redne zaposlitve, delam pa 3x na teden za polovični delovni čas.«

Špela: »Delam honorarno.«

Tjaša: »Nimam redne službe, poleti delam preko študentskega servisa.«

Maja: »Prav tako še nisem zaposlena.«

Marko: »Jaz pa imam službo za določen čas.«

7. Če je nimate, ali si jo imate namen poiskati v bližnji prihodnosti?

Špela: »Namen je že več let, vendar ni možnosti, tako sem prisiljena delati honorarno.«

Tjaša: »Nimam še, najprej želim dokončati šolo.«

Jure: »Ne, saj verjetno nikdar ne bom sprejel vsiljene družbene rutine, ki pride z njo, ravno zato pa študiram podjetništvo in se trudim za neko mero samostojnosti.«

Maja: »Absolutno da, zelo si želim finančne neodvisnosti. Hotel mama nikoli ni bila moja želja.«

□

Anja: »Seveda, prvo pripravništvo in nato služba. Se ne mudi, sedaj uživam in sem morda malo razvajena. Po eni strani bi imela službo, da bi se lahko osamosvojila, samo nisem še pripravljena, dolgo časa sem uživala, razen če bi prišla prava služba, če pa ne se mi ne mudi.«

8. Menite, da je težko najti službo v Sloveniji? Ali država pomaga? (Razloži)

Tina: »Zelo, država ne pomaga, slaba pomoč na zavodu.«

Jure: »Da, izjemno težko, država pa po svoji stari navadi položaj kvečjemu slabša, saj skrbi zgolj za svoje partikularne interese nepotizma in korupcije. Zavod za zaposlovanje. povsem neučinkovit, subvencije dobijo le mladi z vplivnimi starši ali kakšnimi drugimi vezami, obvezna praksa je tudi v javnem sektorju še vedno kljub nasprotnim obljubam povsem brezplačna, zakon o študentskem delu pa še vedno kompromis med študentsko nepotistično klientelo, ki še vedno občutno slabša in hromi trg dela.«

Mojca: »V Sloveni je trenutno težko najti službo. Država pri tem žal ne pomaga, saj tudi nima urejene problematike zaposlovanja mladih. V kolikor pa se mladi odločajo za samostojno podjetniško pot, res obstajajo različna financiranja, ki pa so prav tako z leta v leto manjša saj je gospodarsko stanje v državi problematično.«

Anja: »Se strinjam, vsaj nam, ki smo diplomirali in še nimamo izkušenj, drugi imajo več. Ko se več ljudi poteguje je težko priti zraven. Sploh družboslovje je težko zaposljivo. Na zavodu so delovna mesta oddana ne potrebujejo razpisov, tako da se nimaš možnosti prijavit, saj imajo drugi veze in poznanstva.«

Maja: »Seveda obstajajo različni programi, vendar se mi še vedno zdi, da niso dovolj razviti, mislim, da bi mladi že prej morali stopiti na trg dela, vsaj v obliki pripravništva. V tujini obstaja izraz »Head-Hunter«, kjer mlade razvijajo že v srednjih šolah in iščejo v njih potenciale, ki bi koristile podjetju. S pomočjo tega mentorstva se posameznik lažje najde, tako osebno kot oseba na delovnem trgu.«

Anže: »Službo ni težko najti, težko pa je najti dobro službo. Država pa nudi podporo in izobraževanja (zavod za zaposlovanje) da si službo lažje najdemo.«

Špela: »V teoriji pomagajo, v praksi pa ne, več govorijo o tem kot pa naredijo.«

Tjaša: »Tudi, med študijem ni več lahko.«

Marko: »Jaz pa mislim, da je v Sloveniji zelo težko najti službo. Država ti v bistvu ne pomaga nič.«

9. Se vam zdi, da ste odvisni, pol- odvisni ali neodvisni od svojih staršev? Kakšno podporo imate od staršev –finančna, čustvena, itd. (koliko svobode, avtonomnosti imate?)

Maja: »Od staršev sem na žalost zelo odvisna, ker nimam svojih prihodkov, torej bi položnice za stroške bivanja, najemnina elektrika itd. ter stroške prehrane težko krila sama. Čustvene podpore ni saj ne razumejo, ker v njihovih časih je bilo razmerje služb približno 10 ponudnikov in 1 iskalec zaposlitve, sedaj pa se je spremenilo, in sicer približno 100 povpraševalcev na 1 delovno mesto. Torej ne razumejo, da je službo težko najti. Tretirajo me kot najstnico v njihovih časih je veljalo, da kdor ne dela je lenuh, saj je bilo dosti služb.«

Anja: »Mislim, da sem odvisna do pol-odvisna, saj si oblačila kupujem sama. Zdi se mi, da nisem svobodna, saj moram sprejemati skupna pravila in še vedno moram povedati kdaj grem in pridem. Res pa je, da imam trenutno svoj avto in s tem malo več svobode, prej tega ni bilo.«

Tjaša: »Jaz sem odvisna, 99% dobivam finančne pomoči od staršev, kot tudi ostalo.«

Tina: »Sem pol-odvisna, saj živim doma. Mama dostikrat kuha in čisti.«

Jure: »Sem pol odvisen, kajti finančno me še občasno podprejo in živim tudi v njihovi hiši, medtem ko mi drugače puščajo popolnoma odprte roke za vse ostalo.«

Anže: »Pol odvisen, imam to podporo da imam doma hrano in sobo.«

Špela: »Sem pol-odvisna, dobivam čustveno in fizično pomoč, včasih pa še tudi finančno.«

Marko: »sem pol-odvisen, vendar imam veliko svobode.«

Mojca: »Sem neodvisna od staršev in imam lastni prihodek, ki pa je v zadnjem času nekoliko okrnjen in je v glavnini namenjen študijskim namenom. Imam popolno svobodo vendar so včasih potrebni kompromisi.«

10. Ste povezani z družino? (Če ste, ali menite, da je to tudi razlog, da ostajate doma?)

Jure: »Močno povezani in vsekakor je tudi to eden izmed razlogov, da se pogosteje zadržujem doma.«

Marko: »Enako, sem zelo povezan.«

Tina: »Da sem povezana.«

Anže: »Sem in tudi to je dodaten razlog.«

Špela: »Jaz sem zelo povezana, je pa odvisno od družine, če je to razlog, danes so vedno bolj nebogljani, sploh moški in so navezani na matere, ženske pa so bolj ponosne in imajo rade svoj mir. Mislim pa, da je poglaviten razlog finance, nato izgovor in šele nato udobje.«

Tjaša: »Jaz tudi.«

Anja: »Jaz sem delno, saj imamo res tradicijo, da skupaj jemo, delamo, torej dobro sodelujemo in si pomagamo, z mamom imam bolj osebni odnos z ostalimi člani malo manj.«

Mojca: »Prav tako sem povezana z družino in to ni razlog za obstoj doma.«

Maja: »Delno.«

11. Menite, da so v Sloveniji na splošno mladi povezani s svojimi družinami? Ali mladi ostajajo doma zaradi medgeneracijske povezanosti? (Razložite.)

Tina: »Ne zdi se mi, da bi bile.«

Jure: »Da, doma ostajamo predvsem tisti, ki se zavedamo obveznosti do svojih staršev in jim želimo pomagati, če so bolni, brezposelni ali še niso v pokojju...«

Mojca: »Meni, da so povezani.«

Špela: »Jaz tudi mislim, da so.«

Tjaša: »Se strinjam.«

Maja: »Jaz tudi menim, da so povezani, ampak zaradi udobja in ne finančne povezanosti.«

Anja: »Meni pa se zdi, da manj kot včasih, torej bolj ne kot ja. Mislim, da ko si doma se povežeš, zaradi neke soodvisnosti, v družini si pomagamo.«

Anže: »Menim da so mladi povezani s svojimi družinami. Drugače se pa strinjam s A., veliko je družin v katerih si pomagajo med seboj in zato mladi ostajajo doma.«

Marko: »Jaz pa mislim, da so vedno bolj.«

12. Koliko je družinskih članov?

Tina: »Dve živiva v gospodinjstvu.«

Jure: »4.«

Mojca: »Enako.«

Maja: »Prav tako.«

Anja: »Tudi, čeprav še babica živi v sosednji hiši.«

Tjaša in Špela: »Enako, štirje.«

Anže: »Nas je 6.«

Marko: »Nas je 8.«

13. Se vam zdi, da je Slovenija znana po tradicionalnosti v družini in zato ne gredo od doma? (Razložite.)

Tina: »Ljudje niso tradicionalni, mogoče na podeželju.«

Jure: »Vsekakor. Eden najbolj znanih sociologov, Emmanuel Todd, izhaja ravno iz svojega spoznanja, da se vsaka družba organizira po družinskem vzorcu. Naša družba izhaja predvsem iz tradicionalne razširjenosti kmečke družine, kjer oče sobiva s poročenimi sinovi. To obliko določa vertikalna avtoriteta in horizontalna enakost, avtoriteta in enakost pa sta ravno obe poglobljeni vrednoti komunizma, ki je bil pri nas v veljavi še v času mladosti naših staršev.«

Marko: »Jaz mislim, da so.«

Maja: »Menim, da se Slovenija uvršča pod hotel mama, verjetno pa je v ruralnih predelih drugače.«

Mojca: »Jaz pa meni, da so časi tradicionalnih slovenskih družin mimo.«

Anja: »Jaz mislim, da smo tradicionalni v smislu otroci, partner, tudi če še vedno živijo doma, ni pa več definicije družine. Ljudje nimajo tako hitro otrok, saj se dalj časa izobražujejo.«

Anže: »Mislim, da ja. Zdi pa se mi da to ni razlog za ostajanje doma. Veliko ljudi drugih možnosti.«

Špela: »Jaz mislim, da smo tradicionalni, morda v manjših mestih bolj.«

Tjaša: »Jaz pa mislim, da tisti, ki veliko potujejo niso. Tisti, ki so veliko doma in nimajo toliko izkušenj so bolj.«

14. Ali bivate doma zaradi udobja, ali ker resnično niso dobre možnosti?

Tina: »pol-pol.«

Jure: »Pri meni je tudi oboje.«

Mojca: »Pri meni niso dobre možnosti .«

Anja: »Ja, predvsem, ker ni možnosti, saj nisem samostojna, v manjši meri pa tudi zaradi udobnosti.«

Anže: »Največji razlog je, ker niso dobre možnosti, malo pa tudi zaradi udobja.«

Špela: »Domov pridem zaradi udobja.«

Maja: »Zame pa je največje udobje svoboda, kljub temu da se zavedam, da je potrebno veliko odrekovanja, zaradi financ.«

Tjaša: »Doma sem tudi zaradi udobja in pa zaradi tega, ker mi starši dajejo finančno pomoč.«

Marko: »Malo zaradi udobja, malo pa zaradi finančnih sposobnostih.«

15. Imate v načrtu si v bližnji prihodnosti poiskati stanovanje?

Tina: »Ne razen če zadenem na lotu.«

Jure: »Ne.«

Anja: »Tudi ne.«

Maja: »Želja za stanovanje je velika, vendar je odvisno od mojega finančnega stanja.«

Mojca: »Jaz imam, če bo šlo vse po zadanih načrtih.«

Anže: »Jaz imam v načrtu, ko bom spoznal partnerico, prej ne.«

Marko: »Jaz tudi.«

Špela: »Med tednom imam svoje stanovanje, domov pridem zaradi socialnega stika.«

Tjaša: »Nimam še namena.«

16. Ali menite, da je težko najti stanovanje v Sloveniji? Ali država pomaga? (Razložite.)

Anja: »Ne vem nisem še iskala stanovanja, morda za mlade družine dajejo subvencije, nisem prepričana. Nisem še razmišljala o svojem stanovanju in ne poznam razmer.«

Tina: »Privatno stanovanje ni težko najti če imaš denar, neprofitna pa težko, saj so dolge čakalne vrste.«

Maja: »Se strinjam, čakalne vrste so dolge. Menim, da država ne pomaga veliko. Veliko mladih družin živi na pragu revščine.«

Špela: »Jaz pravim, da ni težko, saj je veliko portalov. Mislim pa, da bi država morala izvajati inšpekcijo, saj so stanovanja porazna, cene pa so previsoke, vsaj v Ljubljani. Zakoni niso jasno navedeni, in veliko je prekrškov. Morale bi res obstajati kakšne službe, ki bi pomagale.«

Tjaša: »Tudi v Celju je težko za študenta. Država ne skrbi veliko za to, veliko možnosti v lastni režiji in nič državnega. Drugače pa se strinjam z Špelo.«

Marko: »Najemniško stanovanje dobiš z lahkoto a kaj ko so tako draga, tudi tu nima država nič.«

Jure: »Ne verjamem da je težko najti stanovanje, glede na to da je v Ljubljani vsaj 12.000 registriranih prostih stanovanj, vendar so cene nepremičnin občutno prenapihnjene, tako da je težko najti primerno stanovanje za primeren denar. Država zopet ne opravlja svoje funkcije, premalo javnih stanovanj, vse več privatizacije.«

Anže: »Stanovanj je veliko vendar so za povprečno plačo veliko predraga. Če bi bile plače višje oz. krediti ugodnejši bi bilo veliko lažje.«

Mojca: »Jaz mislim, da ne. Država pri tem ne ponuja pretirane pomoči razen v smeri subvencij za mlade družine, ki pa v mojem primeru ne pride v prav. Kar zadeva stanovanjske problematike pa mislim, da če bi bila ostala področja urejena, ni potreb po državni pomoči.«

17. Ali bi lahko v tem trenutku živeli na svojem? (Zakaj da ali ne?)

Tina: »Lahko bi če bi zmanjšala svoje potrebe.«

Jure: »Ne, ker mi primanjkuje sredstev.«

Mojca: »Tudi ne.«

Maja: »Ne.«

Tjaša: »Tudi ne bi mogla.«

Anja: »Ni možnosti.«

Marko: »Mislim, da ne še.«

Anže: »Lahko bi, ampak ne, ker mi ni treba.«

Špela: »Če bi bila primorana bi lahko.«

18. Ste se kdaj odločili živeti na svojem, vendar vam ni uspelo?

Mojca: »Ne, razen v študijskem času in je uspevalo.«

Maja: »Skoraj. Možnost je bila, da bi se preselila bivšemu partnerju, vendar ker nisem imela dobrega finančnega stanja, kljub temu, da bi me finančno podpiral, sem se odločila, da bi bil to prevelik finančni riziko, tudi čustven-EGO.«

Tina: »Ne, saj je doma udobno, prav tako pa mi je primanjkovalo denarja, tudi lokacija je dobra.«

Jure: »Tudi ne.«

Tjaša: »Ne.«

Anja: »Ne.«

Anže: »Zaenkrat še ne.«

Špela: »Ne še.«

19. Ali menite, da si lahko v tem trenutku ustvarite lastno družino?

Tina: »Menim, da nimam dosti še za svoje potrebe.«

Jure: »Ne.«

Špela: »Ne v Sloveniji.«

Tjaša: »Ne nikakor.«

Anže: »V tem trenutku je to nemogoče, ker sem samski.«

Marko: »Ne.«

Maja: » Absolutno ne, imam začaran krog, ker sem finančno odvisna od staršev in ker nisem zadovoljna, ker nimam službe, sem se odrekla iskanju partnerja. Kot samska oseba se je težko osamosvojiti.«

Mojca: »Problem ni v ustvarjanju lastne družine ampak v tem kaj tej družini ponuditi. V zadnjem času je moč opaziti povečanje netalitete vendar s tem tudi vse več socialnih problemov. Je to tisto kar si želiš v družini?«

Anja: »Ne, kje bomo živeli. Trenutno si je ne želim.«

20. Se želite kdaj poročiti in imeti otroke? (Razlogi za ali proti.)

Tina: »Ne želim.«

Jure: »Jaz pa si želim.«

Mojca: »Da.«

Marko: »Tudi.«

Anja: »Bi želela imeti družino, glede poroke mi je vseeno.«

Anže: »Seveda, tako sem vzgojen in je to cilj v življenju.«

Maja: » Ne v bližnji prihodnosti. Tega še trenutno ne vidim. Menim, da mora biti posameznik zadovoljen sam s seboj, da partnerstvo funkcionira in šele kasneje je lahko nadgradnja, kot na primer poroka in otroci.«

Špela: »Mogoče, odvisno od partnerja, če je zrel, enakovreden partner.«

Tjaša: »Mogoče, bomo videli.«

21. Kdaj imajo po vašem mnenju ljudje otroke in kdaj se poročijo?

Tina: »Pri 30ih, saj se vse zavleče v življenju, kot na primer šola, služba, iskanje partnerja.«

Mojca: »V veliki večini pri finančni neodvisnosti in vsekakor ko srečajo primernega partnerja.«

Jure: »Ob nezaščitenem spolnem odnosu ali ob realni odločitvi, za katero pa potrebuje posameznik predvsem finančno in bivanjsko dolgoročno rešitev, torej redno službo in neko zagotovljeno varnost. Poroka pri nas že zaradi pravnih razlogov ni več smotrna, saj je zakonodaja napisana na tak način, da je vsaj pravno bolje živeti »na koruzi«.«

Maja: Moja generacija ima otroke okrog 28. do 29. leta. Sedja pa sledi generacija, ko imajo otroke zelo mladi.«

Anja: »Jaz menim, da okoli 28. leta. Nekateri pa že prej, na primer v srednji šoli.«

Anže: »Nekateri prej nekateri kasneje, eni jih planirajo pri drugih se pač zgodi. Poročajo se ko se za to odločijo oziroma nekateri tudi zaradi tega ker je na poti otrok. Nekateri se ne poročajo zato ker je poroka predraga.«

Špela: Jaz tudi mislim, da nekje do tridesetega leta.«

Tjaša: »Ja mislim enako, otroke, pa potem 2 leti prej ali kasneje.«

Marko: »Jaz tudi mislim tako, ampak menim, da imajo otroke kasneje.«

22. Se vam zdi, da se je skozi leta kaj v zvezi s to tematiko kaj spremenilo?

Tina: »Da, večji so pritiski, težje je dobiti službo, standard se je zvišal, prav tako pa so stanovanja držaja.«

Jure: »Meni se pa se zdi, da ne preveč, razen to, da se vedno bolj izseljuje predvsem višje izobražen mlad kader, ki mu kljub temu kratkoročne finančne koristi prinašajo večjo vrednost, tako da se žal naš sistem prazni pri glavi, temu trendu pa žal ni videti konca.«

Maja: »Edina razlika je, da so se začeli preseljevati v tujino, zaradi boljših priložnosti. Včasih so se preseljevali prebivalci bivše Juge sem, saj je bila Slovenija obljubljena dežela, sedaj pa se tudi mi preseljujemo v sosednje države, največ v Avstrijo, Nemčijo in celo posegamo na druge kontinente, kot na primer Avstralija, Kanada.«

Mojca: »Se je, vendar so te spremembe majhne. Veliko več bi se lahko naredilo tudi v letih, ko je Slovenija imela močno gospodarsko rast.«

Anja: »Ja se je, vedno več ljudi živi s starši, s partnerji ali brez. Včasih so si lahko privoščili nakup ali najem stanovanja. Bivanje doma je postalo sprejemljivo in ni več tako nenavadno. Včasih je bilo nenavadno, razen če so imeli večjo hišo. Vse več je tega, ker gre vsak drugi na fakulteto, prej ni bilo tako. Včasih so se hitreje zaposlili in se osamosvojili, sedaj pa ni tako.«

Anže: »Ja res je vedno več otrok dlje živi doma.«

Špela: »Ja spremenil se je način mišljenja, včasih je bila vrednota, da si šel čim prej od doma, danes pa je udobje bolj pomembno in čakajo na pravi trenutek.«

Tjaša: »Danes je izobrazba bolj pomembna, tudi v tujini, prej je bila res bolj pomembna osamosvojitvev. Magari si životaril, ampak si imel denar.«

Marko: »Jaz mislim, da se bistveno ni spremenilo, še vedno je bistvo družina.«

Hvala lepa za vaše odgovore!